

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Białymstoku

LBI.410.030.01.2018

Pan
Leszek Kołakowski
Prezes Zarządu
ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A.

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/18/066 – Efektywność i oszczędność wydatków ponoszonych przez producentów energii elektrycznej
na zaopatrzenie w węgiel kamienny

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A., ul. Elektryczna 5, 07-401 Ostrołęka (zwana dalej „Spółką” lub „EEO”)
Kierownik jednostki kontrolowanej	Leszek Kołakowski – Prezes Zarządu Spółki, od 5 kwietnia 2019 r. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnili: 1. Jerzy Grec – Prezes Zarządu Spółki, od 7 kwietnia 2016 r. do 27 lutego 2019 r., 2. Danuta Wiesława Makowska – delegowana do czasowego wykonywania obowiązków Prezesa Zarządu Spółki, od 27 lutego do 5 kwietnia 2019 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Struktura organizacyjno-prawna jednostki kontrolowanej, regulacje wewnętrzne dotyczące zakupu węgla kamiennego oraz sytuacja ekonomiczna spółki i zakładu, w tym przychody oraz koszty działalności podstawowej z uwzględnieniem wielkości i udziału kosztów poniesionych w związku z zakupem węgla kamiennego. 2. Organizacja gospodarki paliwami w spółce i jej funkcjonowanie w kontrolowanym zakładzie, w tym przestrzeganie przez spółkę i zakład wymogów prawa oraz zasad minimalizacji kosztów, w związku z gospodarką zapasami węgla. 3. Prawdliwość wyboru dostawców węgla kamiennego, w tym zapewnienie odpowiedniej jego jakości. 4. Umowy na dostawy węgla kamiennego i ich realizacja, z uwzględnieniem prawidłowości odbioru dostaw i rozliczeń z kontrahentami. 5. Gospodarka odpadami powstałymi w wyniku spalania węgla kamiennego oraz związane z nią koszty. 6. Wpływ prowadzonej polityki zaopatrzenia w węgiel kamienny na wysokość odprowadzanych podatków oraz na wysokość taryf za energię elektryczną przekazywanych Prezesowi URE do zatwierdzenia.
Okres objęty kontrolą	Lata 2017–2018, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Białymstoku
Kontrolerzy	1. Marcin Bielawski, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/6/2019 z 4 stycznia 2019 r. 2. Stanisław Żukowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LBI/5/2019 z 4 stycznia 2019 r. (akta kontroli str. 1-4)

¹ Dz. U. z 2019 r. poz. 489. Ustawa zwana dalej: „ustawą o NIK”.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania Energa Elektrownie Ostrołęka S.A. w latach 2017–2018 w zakresie zaopatrzenia w węgiel kamienny.

Uzasadnienie oceny ogólnej

W latach 2017–2018 wyboru dostawców węgla Spółka dokonywała zgodnie z obowiązującą w tym zakresie umową Konsorcjum (którego była członkiem). Pozwoliło to na zapewnienie wieloletnich, zdywersyfikowanych źródeł zaopatrzenia w węgiel od trzech krajowych dostawców. Zakupiony węgiel spełniał wymagania jakościowe niezbędne do prawidłowego funkcjonowania instalacji EEO, a jego ilości były adekwatne do potrzeb Spółki.

W latach 2017–2018 Spółka zakupiła węgiel w ilościach przewidzianych w umowach podpisanych z dostawcami, zabezpieczających jej potrzeby oraz interesy gospodarcze EEO związane z produkcją energii elektrycznej. Zgodnie z umowami dokonano rozliczeń jakościowych dostaw węgla zrealizowanych w sześciu miesiącach objętych badaniami kontrolnymi. Ustalenia kontroli wskazują jednak na potrzebę określenia jednolitych zasad rozliczeń z dostawcami w przypadku odbierania niekompletnych składów z węglem. Spółka nie stosowała – przewidzianej umowami – możliwości (a w jednej sprawie obowiązku) reklamowania dostaw węgla w ilościach większych o ponad 2% niż zadeklarowane przez dostawców w listach przewozowych. Dla celów podatkowych przyjęła w tym zakresie zasadę ujmowania wartości nadwyżek (powyżej 1,5%) w pozostałe przychody operacyjne.

Spółka w latach 2017–2018 uzyskiwała dodatnie wyniki finansowe, w wysokości odpowiednio 153.874 tys. zł i 48.306,5 tys. zł, mimo znaczącego wzrostu kosztów związanych z opłatami za emisję CO₂ (o 172,51%) i wzrostu cen węgla wraz z jego transportem (o 14,45%), a także mniejszego niż w latach poprzednich zapotrzebowania na energię. Wynikało to z przyjętej polityki sprzedaży energii elektrycznej na Rynek Bilansujący³, po cenie wyższej niż koszt jej wytworzenia⁴.

Ewidencja stanu zapasów węgla prowadzona była zgodnie z regulacjami wewnętrznymi oraz spełniała wymogi ustawy o rachunkowości⁵. Różnice stwierdzone w wyniku inwentaryzacji zapasów węgla na koniec lat 2016–2018 (odpowiednio +2,42%, -0,12%, -0,91%) mieściły się w ustalonej niepewności pomiarów (kolejno ±3,36%, ±2,62%, ±2,41%). W ewidencji magazynowej uwzględniono wyniki dwóch z sześciu⁶ kwartalnych kontrolnych pomiarów zapasów węgla, zgodnie z *Instrukcją gospodarki paliwem produkcyjnym w EEO*⁷. Z naruszeniem zaś *Procedur i instrukcji do przeprowadzenia inwentaryzacji paliw energetycznych*⁸ wykonano inwentaryzację za 2016 rok i trzy z sześciu kwartalnych pomiarów zapasów węgla. Ustalenie ciężaru objętościowego na jednej z trzech składowanych wówczas hałd przeprowadzono bowiem w oparciu o mniejszą niż wymagana liczbę próbek, co mogło mieć wpływ na dokładność pomiarów.

Spółka zapewniła zagospodarowanie odpadów wytworzonych w latach 2017–2018, w rezultacie spalania węgla w procesie produkcji energii elektrycznej. Zawarte umowy zagwarantowały odbiór całości odpadów poprodukcyjnych i osiągnięcie dodatniego wyniku finansowego na gospodarce odpadami.

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ W latach 2017–2018 na Rynek Bilansujący sprzedano odpowiednio 99% i 91,1% energii elektrycznej.

⁴ W latach 2017–2018 koszt wytworzenia jednej MWh energii elektrycznej wynosił odpowiednio 161,76 zł i 242,03 zł, a średnia cena sprzedaży – 251,70 zł i 293,61 zł (55,6% i 21,3% ponad koszty jej wytworzenia).

⁵ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2019 r. poz. 391, ze zm.).

⁶ Zgodnie z pkt. 12.16 Instrukcji, korekty zużycia węgla energetycznego wymagały różnice wynoszące ±4% dla zapasów węgla powyżej 50 tys. ton i ±2 tys. ton dla stanu zapasu poniżej 50 tys. ton. Stwierdzona po II kwartale 2017 roku różnica wynosiła -6,75%, przy stanie zapasów 117 tys. ton, a po III kwartale – -2,15 tys. ton, przy stanie zapasów 48,8 tys. ton.

⁷ Zarządzenie Prezesa Zarządu ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A. nr 26/DN/DS./2015 z 8 grudnia 2015 r. w sprawie aktualizacji „Instrukcji Gospodarki Paliwem Produkcyjnym w ENERGA Elektrownie Ostrołęka S.A.” (zwanej dalej: „Instrukcją gospodarki paliwem”).

⁸ Zgodnie z *Instrukcją inwentaryzacji paliw produkcyjnych w EEO*, sposób przeprowadzenia pomiarów paliw produkcyjnych określało opracowanie nr 61/ZC/2008 „Procedury i instrukcje do przeprowadzenia inwentaryzacji paliw energetycznych w Zespole Elektrowni Ostrołęka S.A.”

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁹ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Struktura organizacyjno-prawna jednostki, regulacje wewnętrzne dotyczące zakupu węgla kamiennego, sytuacja ekonomiczna spółki i zakładu (przychody, koszty działalności podstawowej, z uwzględnieniem wielkości i udziału kosztów zakupu węgla kamiennego)

Opis stanu faktycznego

1.1. W okresie objętym kontrolą Spółka działała w formie spółki akcyjnej, wchodzącej w skład Grupy Kapitałowej Energa S.A. Zgodnie z obowiązującymi w latach 2017–2018 *Regulaminami Organizacyjnymi Przedsiębiorstwa*¹⁰, zadania w obszarach realizacji umów z dostawcami paliw, usług transportu kolejowego oraz badań właściwości fizykochemicznych paliw i ubocznych produktów spalania realizował Departament Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej (dalej: „DSiGE”). W szczególności do zadań tego departamentu należało prowadzenie dokumentacji magazynowej paliw energetycznych, koordynacja i prowadzenie realizacji umów z dostawcami paliw i usług transportu, ocena i koordynacja sposobu prowadzenia procesu wytwarzania produktów pod kątem wymagań i maksymalizacji efektów ekonomicznych sprzedaży. Departament Produkcji był odpowiedzialny za bieżącą gospodarkę i logistykę paliw, w tym: przyjęcie i rozładunek dostaw, składowanie i transport paliw do kotłów, monitorowanie stanu zapasu paliw i raportowanie, planowanie krótkoterminowych dostaw, monitorowanie wskaźników i przebiegów procesów produkcji. Do 28 września 2018 r. do zadań obu departamentów należało wykonywanie badań oraz nadzór nad parametrami fizykochemicznymi paliw i ubocznych produktów spalania. Od tego dnia zadania te realizował tylko DSiGE.

(akta kontroli str. 9-68)

1.2. Kwestie związane z zaopatrzeniem w węgiel i gospodarką paliwami zostały unormowane w następujących regulacjach wewnętrznych Spółki:

- *Instrukcja obliczania emisji CO₂ oraz opracowywania Raportu rocznego emisji CO₂* (wprowadzona w 2006 roku, ostateczna aktualizacja w 2016 roku),
- *Instrukcja gospodarki paliwem* (przyjęta w 2005 roku, po raz ostatni zaktualizowana w grudniu 2015 roku), w której m.in. uregulowano: planowanie dostaw, zakup i wystawianie zamówień (w ramach zawartych umów), przyjmowanie, rozładunek i badanie chemiczne dostaw paliwa, gospodarkę paliwem na placach składowych, ewidencję księgową obrotu i rozrachunków z dostawcami, dokumentację dostaw będącą podstawą przyjęcia paliwa do magazynu, gospodarkę magazynową, pomiar stanów magazynowych paliw, bilansowanie energii chemicznej paliwa, rozliczanie dostaw i zasady rozliczania zużycia paliwa,
- *Instrukcja inwentaryzacji paliw produkcyjnych* (z 2005 roku, ostatnia aktualizacja w 2016 roku),
- *Metodologia ustalania ilości i parametrów jakościowych paliw produkcyjnych używanych w EEO* (ustalona w 2006 roku, zaktualizowana po raz ostatni w maju 2016 roku),
- *Instrukcja zasad pobierania i postępowania z próbkami węgla z dostaw kolejowych* (z w 2006 roku, ostateczna aktualizacja w 2016 roku) i *Instrukcja eksploatacji automatycznych próbobiorni paliw stałych* (wprowadzona w 2013 roku),

⁹ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹⁰ W okresie objętym kontrolą w Spółce obowiązywały dwa *Regulaminy Organizacyjne Przedsiębiorstwa* Spółki, tj. przyjęty uchwałą Zarządu nr 288/VI/2014 z 20 lutego 2014 r. i zatwierdzony uchwałą Rady Nadzorczej nr 23/VI/2014 z 5 marca 2014 r. oraz przyjęty uchwałą Zarządu nr 779/VIII/2018 z 10 sierpnia 2018 r. i zatwierdzony uchwałą Rady Nadzorczej nr 92/VII/2018 z 28 września 2018 r.

- *Instrukcja składowania węgla kamiennego*¹¹ (z 2015 roku), regulująca zasady składowania węgla na placach, kontroli w czasie składowania oraz racjonalnego kierowania do zużycia,
- *Instrukcja monitorowania emisji CO₂ w EEO* (z 2006 roku, ostanía aktualizacja w 2016 roku). (akta kontroli str. 69-97, 840-849, 1629-1655, 2146-2188, 2198-2211)

1.3. W okresie objętym kontrolą kwestie związane z wyborem dostawców węgla regulowała umowa Konsorcjum¹², którego uczestnikiem była Spółka, a jego Liderem – ENERGA Wytwarzanie S.A. w Gdańsku. Konsorcjum zawiano m.in. w celu:

- ustalenia parametrów paliw optymalnych (pod względem technicznym, środowiskowym i ekonomicznym) dla każdego z uczestników,
- prowadzenia negocjacji i organizowania ewentualnych przetargów związanych z zakupem paliw i usług ich transportu,
- monitorowania realizacji zawartych umów handlowych,
- monitorowania rynku paliw.

Do kompetencji lidera Konsorcjum zastrzeżono negocjacje na rzecz uczestników warunków kontraktowych oraz jednolitych zapisów umów handlowych. Do obowiązków uczestników zaliczono: [1] dostosowanie zapisów w regulaminach i instrukcjach umożliwiających przeprowadzenie wspólnych negocjacji, [2] aktywne uczestnictwo w opracowaniu zapytań ofertowych, [3] określenie brzegowych warunków umowy zakupu paliw, [4] aktywny udział w negocjacjach z kontrahentami, [5] kontrolę ilościową i jakościową dostaw paliw, [6] prowadzenie rozliczeń z dostawcami paliw i przewoźnikami, [7] zawarcie umów zakupu paliw w brzmieniu wynegocjowanym przez Lidera Konsorcjum.

Postępowania związane z wyborem dostawców i negocjacjami warunków dostaw w danym roku, w ramach umów wieloletnich, prowadził Zespół ds. zakupu węgla, powołany przez Lidera Konsorcjum¹³. W skład Zespołu wchodziłi przedstawiciele Lidera i uczestników Konsorcjum, w tym Spółki. Rezultaty postępowań dotyczących lat 2017–2018 szerzej opisano w pkt. 3.2 niniejszego wystąpienia. (akta kontroli str. 1169-1171, 1193-1195)

1.4. Spółka uzyskała w 2018 roku zysk netto w wysokości 48.306,5 tys. zł, co było wielkością znaczącą niższą (o 105.567,5 tys. zł) od uzyskanej w 2017 roku – 153.874 tys. zł¹⁴, mimo że w okresie tym jej przychody wzrosły z 729.896 tys. zł do 755.904 tys. zł¹⁵, tj. o 26.008 tys. zł. Zmniejszenie zysku uzyskanego w 2018 roku w stosunku do roku poprzedniego spowodowane było wzrostem kosztów z 576.022 tys. zł do 707.597 tys. zł¹⁶, tj. o 131.575 tys. zł. Głównymi tego przyczynami były:

- wzrost kosztów związanych z emisją CO₂ z 43.580,8 tys. zł w 2017 roku do 138.287,5 tys. zł w 2018 roku, na skutek mniejszych ilości uprawnień do darmowych emisji (koszty podatków i innych opłat w 2018 roku w stosunku do roku poprzedniego wzrosły o 100.499 tys. zł i wynosiły 158.755 tys. zł¹⁷),
- wzrost kosztów zużycia węgla [...] (mimo zużycia na porównywalnym poziomie 125,6 tys. ton w 2017 roku i 125,5 tys. ton w 2018 roku), co przedłożyło się na wzrost kosztów

¹¹ Zatwierdzona 17 listopada 2015 r. do użytku służbowego przez Kierownika Działu Logistyki i Paliw.

¹² Konsorcjum utworzono umową z 6 listopada 2015 r. Pozostali dwaj jego uczestnicy to Ciepło Kaliskie Sp. z o.o. z siedzibą w Kaliszu i ENERGA Kogeneracja Sp. z o.o. z siedzibą w Elblągu. Uczestnicy Konsorcjum należeli do grupy spółek tworzących holdingową strukturę kapitałową, w skład której wchodziły ENERGA S.A. oraz spółki od niej zależne.

¹³ Na lata 2017–2018 odpowiednio: zarządzeniem Prezesa Zarządu ENERGA Wytwarzanie S.A. nr 23/II/2016 z 17 października 2016 r. i uchwałą Zarządu ENERGA Wytwarzanie S.A. nr 149/II/2017 z 31 sierpnia 2017 r.

¹⁴ W okresie poprzedzającym kontrolę EEO wykazywała zysk w latach 2014–2015 w wysokości odpowiednio 145.313 tys. zł i 71.518 tys. zł oraz stratę w latach 2013 i 2016 w wysokości odpowiednio 119.235 tys. zł i 47.895 tys. zł.

¹⁵ Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi, pozostałe przychody operacyjne, przychody finansowe.

¹⁶ Koszty działalności operacyjnej, pozostałe koszty operacyjne, koszty finansowe, podatek dochodowy.

¹⁷ W latach 2013–2017 koszty podatków i opłat były znacząco niższe i wynosiły odpowiednio 49.119 tys. zł, 62.589 tys. zł, 46.277 tys. zł, 55.474 tys. zł, 58.256 tys. zł.

¹⁸ Dane objęte tajemnicą przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2019 r. poz. 1010, ze m.), zgodnie z pismem Wiceprezesa

zużycia materiałów i energii w stosunku do roku poprzedniego o 40.876 tys. zł¹⁹ (kwestia wzrostu kosztów zakupu węgla została opisana w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w punktach 1.6 i 4.2.1).

Znaczący wpływ na wysokość wyniku finansowego uzyskanego przez Spółkę w 2017 roku miało odwrócenie odpisu z tytułu utraty wartości aktywów trwałych, które spowodowało uzyskanie przychodów operacyjnych w wysokości 67.428 tys. zł, tj. o 61.202 tys. zł wyższych od uzyskanych w 2018 roku.

W okresie objętym kontrolą wzrosły zobowiązania Spółki z 324.201,3 tys. zł do 505.261,3 tys. zł, w tym zobowiązania długoterminowe z 176.301,4 tys. zł do 201.564,4 tys. zł i krótkoterminowe z 147.899,9 tys. zł do 303.696,9 tys. zł. Kapitał własny Spółki wzrósł w tym okresie z 674.439,2 tys. zł na koniec 2017 roku do 721.075,4 tys. zł na koniec roku następnego. Wartość aktywów trwałych wzrosła z 654.039,6 tys. zł do 766.909,2 tys. zł (co było spowodowane działalnością inwestycyjną), a aktywa obrotowe z 323.415 tys. zł do 431.111,2 tys. zł, co miało związek ze zwiększeniem zapasów i należności z tytułu dostaw i usług. (akta kontroli str. 109-320, 2189-2194)

1.5. W okresie objętym kontrolą ilość wyprodukowanej energii rocznie nieznacznie spadała, z 2.983 tys. MWh w 2017 roku do 2.905,3 tys. MWh w 2018 roku, tj. o 2,67%. Tendencja spadkowa w produkcji energii utrzymywała się od 2014 roku, w którym wyprodukowano 4.174,9 tys. MWh²⁰, tj. o 43,70% więcej niż w 2018 roku. Wyprodukowana w latach 2017–2018 energia elektryczna stanowiła odpowiednio 86,7% i 87,62% całości wyprodukowanej energii, a pozostałe 13,3% i 12,38% produkcji stanowiła energia cieplna. Produkcja energii elektrycznej w okresie objętym kontrolą spadała z 2.586,3 tys. MWh w 2017 roku do 2.545,8 tys. MWh w 2018 roku, tj. o 1,59%. Tendencja spadkowa produkcji energii elektrycznej utrzymywała się od 2014 roku, w którym wyprodukowano 3.771,6 tys. MWh, tj. o 48,15% energii elektrycznej więcej niż w 2018 roku²¹. Energia elektryczna sprzedana odbiorcom w latach 2017–2018 stanowiła większość wyprodukowanej energii elektrycznej – odpowiednio 91,3% (2.361,2 tys. MWh) i 91,4% (2.320,3 tys. MWh). Pozostała produkcja, tj. 8,7% (225,1 tys. MWh) i 8,86% (225,5 MWh), została przeznaczona na potrzeby własne. Produkcja energii cieplnej spadała z 396,7 tys. MWh w 2017 roku do 359,5 tys. MWh w 2018 roku, tj. o 10,35%. Tendencja spadkowa produkcji energii cieplnej utrzymywała się od 2016 roku, w którym wyprodukowano 408,4 tys. MWh, tj. o 13,59% więcej energii niż w 2018 roku²². Większość wyprodukowanej energii cieplnej, tj. 86,46% (343 tys. MWh) i 85,47% (307,3 tys. MWh) w kolejnych z lat 2017–2018 została sprzedana odbiorcom, a pozostałe 13,53% (53,7 tys. MWh) oraz 14,53% (52,2 tys. MWh) przeznaczono na potrzeby własne. Roczne różnice w ilości wyprodukowanej energii elektrycznej wynikały ze zgłaszania przez Spółkę jedynie gotowości dyspozycyjności bloków, a decyzję o ich obciążeniu – w zależności od obciążeń sieciowych – podejmował Operator Systemów Przesyłowych, wydając na bieżąco polecenia ruchowe. Skala produkcji uzależniona była od zapotrzebowania na zbilansowanie energii w systemach przesyłowych. (akta kontroli str. 322, 693-698)

1.6. W latach 2013–2018 koszty działalności operacyjnej EEO wynosiły odpowiednio 933.865,6 tys. zł, 897.500,4 tys. zł²³, 759.475,7 tys. zł, 639.338,5 tys. zł, 531.656,9 tys. zł oraz 688.381,4 tys. zł. Koszty wytworzenia jednej MWh energii elektrycznej w tym okresie

Zarządu EEO z 2 lipca 2019 r. (znak DN/ZP/1204/2019). Tajemnica przedsiębiorstwa, o której mowa w dalszych przypisach oznacza tajemnicę w rozumieniu ww. przepisu, zastrzeżoną powołanym pismem.

¹⁹ W latach 2013–2018 koszt zużycia materiałów i energii wynosił odpowiednio 626.558 tys. zł, 555.914 tys. zł, 407.729 tys. zł, 261.643 tys. zł, 284.435 tys. zł, 325.311 tys. zł.

²⁰ Ilość wyprodukowanej energii w latach 2013–2018 wynosiła odpowiednio 4.044,1 tys. MWh, 4.174,9 tys. MWh, 3.224 tys. MWh, 2.998,9 tys. MWh, 2.983 tys. MWh, 2.905,3 tys. MWh.

²¹ Ilość wyprodukowanej energii elektrycznej w latach 2013–2018 wynosiła odpowiednio 3.636,2 tys. MWh, 3.771,6 tys. MWh, 2.835,3 tys. MWh, 2.590,5 tys. MWh, 2.586,3 tys. MWh, 2.545,8 tys. MWh.

²² Ilość wyprodukowanej energii cieplnej w latach 2013–2018 wynosiła odpowiednio: 407,9 tys. MWh, 403,2 tys. MWh, 388,7 tys. MWh, 408,4 tys. MWh, 396,7 tys. MWh, 359,6 tys. MWh.

²³ Koszty działalności operacyjnej przed dokonaniem korekt związanych z podziałem przez wydzielenie i przeniesienie części majątku spółki Ekologiczne Materiały Grzewcze Sp. z o.o. (spółki dzielonej) do EEO (spółka przejmująca) w zamian za akcje spółki przejmującej, które zostały objęte przez jednego akcjonariusza – Energa Wytwarzania S.A.

wynosiły przeciętnie 261,70 zł, 197,12 zł, 207,93 zł, 211,64 zł, 161,76 zł, 242,03 zł²⁴. Średnia cena sprzedaży jednej MWh energii elektrycznej w latach 2013–2018 wynosiła natomiast 242,10 zł, 267,55 zł, 257,18 zł, 224,06 zł, 251,70 zł oraz 293,61 zł i poza 2013 rokiem była wyższa od kosztów jej wytworzenia. Średni koszt wytworzenia jednego GJ energii cieplnej w latach 2013–2018 wynosił odpowiednio 38,57 zł, 29,58 zł, 25,10 zł, 57,22 zł, 17,54 zł²⁵ oraz 37,80 zł, natomiast średnia cena sprzedaży wynosiła 28,83 zł, 28,96 zł, 30,01 zł, 30,68 zł, 30,66 zł i 30,94 zł oraz poza latami 2015 i 2017 była niższa od kosztów jej wytworzenia. W latach 2013–2018 Spółka na sprzedaży energii elektrycznej uzyskała wynik w wysokości odpowiednio -142.677,3 tys. zł, 178.622,1 tys. zł, 74.214,2 tys. zł, -17.168,4 tys. zł, 177.604 tys. zł oraz 66.820,1 tys. zł, a na sprzedaży energii cieplnej – -15.321,2 tys. zł, -194,6 tys. zł, 5.673,9 tys. zł, -42.740 tys. zł, 15.020,4 tys. zł i -11.514,3 tys. zł.

Największy udział w kosztach działalności operacyjnej Spółki stanowiły koszty zużycia materiałów. Ich udział w kosztach operacyjnych w latach 2013–2016 jednak systematycznie spadał i wynosił odpowiednio 66,87%, 62,11%, 53,53%, 40,90%. W 2017 roku wzrósł do poziomu 53,48%, by w 2018 roku spaść do 47,24%. Spadek udziału kosztów zużycia materiałów w latach 2013–2016 wynikał:

- ze zmniejszenia produkcji energii z 4.044,1 tys. MWh rocznie w 2013 roku do 2.998,9 tys. MWh rocznie w 2016 roku²⁶, co z kolei przełożyło się na mniejsze zużycie węgla (w kolejnych latach wynosiło ono 1.405,1 tys. t, 1.451 tys. t, 998,6 tys. t oraz 1.123,5 tys. t) i spadek udziałów kosztów zużycia węgla w kosztach działalności operacyjnej z 38,82% [...] ²⁷ w 2013 roku do 33,9% [...] ²⁸ w 2016 roku (w latach 2014 i 2015 udział ten wynosił odpowiednio 37,68%, tj. [...] ²⁹ i 29,08%, tj. [...] ³⁰),
- z zaprzestania od 2016 roku produkcji energii odnawialnej w procesie współspalania biomasy z węglem, co spowodowało spadek udziałów kosztów zużycia pozostałych materiałów w kosztach działalności operacyjnej z 23,15% (216.170,5 tys. zł) w 2013 roku do 1,78% (113.67,9 tys. zł) w 2016 roku (w latach 2014 i 2015 wynosił on odpowiednio 20,47%, tj. 183.677,5 tys. zł i 20,93%, tj. 158.934,2 tys. zł),
- ze spadku kosztu tony zużytego węgla (wraz z transportem), który w latach 2013–2016 wynosił odpowiednio [...] ³¹.

Wzrost udziału kosztów zużycia materiałów w latach 2017 i 2018 roku w stosunku do roku 2016 wynikał z kolei ze wzrostu kosztu tony zużytego węgla (wraz z transportem) z [...] ³² w 2016 roku do [...] ³³ w 2017 roku i [...] ³⁴ w 2018 roku. Udział kosztów zużycia węgla w kosztach działalności operacyjnej w latach 2017–2018 wynosił odpowiednio 44,16% [...] ³⁵ i 39,57% [...] ³⁶.

Znaczny wpływ na działalność EEO w latach 2013–2018 miał też wzrost podatków i opłat, których udział w kosztach działalności operacyjnej w kolejnych latach zwiększał się i wynosił odpowiednio 5,26%, 6,96%, 6,09%, 8,68%, 10,96% oraz 23,06%. Przyczyną tej tendencji było zwiększenie kosztów związanych z emisją CO₂ – na skutek mniejszej dostępności uprawnień do darmowych emisji – z 25.006,9 tys. zł w 2013 roku (2,68% kosztów działalności operacyjnej) do 138.287,4 tys. zł w 2018 roku (20,09% kosztów

²⁴ Koszty bez uwzględnienia odpisów aktualizujących wartość środków trwałych dokonanych w latach 2013 i 2016 oraz odwróconego odpisu aktualizacyjnego środków trwałych dokonanego w 2017 roku. Po uwzględnieniu tych odpisów koszty wytworzenia MWh energii elektrycznej wynosiły w latach 2013, 2016 i 2017 odpowiednio 219,98 zł, 175,21 zł i 181,47 zł.

²⁵ Koszt bez uwzględnienia odpisu aktualizacyjnego środków trwałych dokonanego w 2017 roku. Po uwzględnieniu tych odpisów koszty wytworzenia GJ energii cieplnej wynosiły w 2017 roku 30,30 zł.

²⁶ Ilość wyprodukowanej energii w latach 2014–2015 wynosiła odpowiednio 4.174,9 tys. MWh i 3.224 tys. MWh.

²⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

²⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

²⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

działalności operacyjnej)³⁷. W latach 2013–2018 wzrastały również koszty wynagrodzeń, których udział w kosztach działalności operacyjnej w kolejnych latach wynosił 5,13%, 4,93%, 5,59%, 8,18%, 8,92% i 7,8%. Spadał natomiast udział pozostałych kosztów, który w kolejnych latach wynosił 9,16%, 12,97%, 18,67%, 22,74%, 4,7% i 4,4%, co wynikało głównie ze spadku ilości i ceny energii elektrycznej zakupionej na Rynku Bilansującym (zgodnie z Instrukcją ruchu i eksploatacji sieci w przypadku redukcji zapotrzebowania EEO zobowiązany jest do zakupu nadwyżki wyprodukowanej energii elektrycznej).

Średnie ceny zakupu jednej tony węgla w latach 2013–2016 spadały i wynosiły kolejno[...] ³⁸, natomiast w latach 2017–2018 wzrosły do odpowiednio[...] ³⁹. ⁴⁰ Podobnie kształtowały się średnie ceny jednego GJ w zakupionym węglu, którego cena w latach 2013–2016 spadała z [...] ⁴¹, by w latach 2017–2018 wzrosnąć do [...] ⁴². Średnia kaloryczność zakupionego węgla pozostawała na zbliżonym poziomie i wynosiła od 21,35 GJ/t do 22,26 GJ/t.

(akta kontroli str. 118-320, 323-328)

1.7. Moc zainstalowana w EEO w latach 2013–2015 wynosiła 647 MW. W 2016 roku wzrosła do 677 MW, a w 2017 roku – do 681 MW. Stopień wykorzystania mocy zainstalowanej w latach 2013–2018 wynosił odpowiednio: 0,635, 0,662, 0,500, 0,446, 0,433 i 0,427. Według wyjaśnienia Głównego Energetyka EEO, bloki energetyczne Spółki są jednostkami wytwórczymi centralnie dysponowanymi (dalej: „JWCD”) i jako takie podlegają centralnemu sterowaniu przez operatora systemu przesyłowego⁴³ (dalej: „OSP”). Ich praca (i produkcja) zależy od aktualnego zapotrzebowania na moc i występujące ograniczenia systemowe w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym (dalej: „KSE”). Oznacza to, że OSP:

- może zmniejszyć obciążenie lub polecić odstawić blok, nawet jak ma sprzedaną pełną zdolność produkcyjną (moc zainstalowaną),
- polecić uruchomienie bloku i pracę z mocą maksymalną, nawet gdy nie ma sprzedanej żadnej ilości energii.

EEO jest położona w północno-wschodniej części KSE, gdzie nie ma w pobliżu innych elektrowni, a sieć przesyłowa jest słaba, co skutkuje, że elektrownia pracuje przede wszystkim w tzw. trybie wymuszeń ze względów sieciowych (systemu KSE). Stosunkowo niski stopień wykorzystania mocy zainstalowanej wynikał z pracy w opisanym powyżej trybie, skutkującym częstymi odstawieniami bloków do rezerwy oraz ich pracą z minimalnym obciążeniem. Taki tryb pracy generował podwyższone koszty (straty związane z uruchamianiem bloków, niska sprawność bloków przy pracy z niskim obciążeniem), ale PSE rekompensowała te koszty poprzez płatności za energię elektryczną wyprodukowaną na Rynek Bilansujący (po korzystnej cenie często wyższej od rynkowej) oraz za świadczone usługi systemowe (rezerwa operacyjna, praca z zaniżeniem mocy, uruchomienia z rezerwy, regulacja pierwotna i wtórna).

(akta kontroli str. 329)

1.8. W latach 2017–2018 Prezes Urzędu Regulacji Energetyki (dalej: „URE”) nie podejmował w stosunku do Spółki dodatkowych działań, mających na celu weryfikację ponoszonych przez nią kosztów związanych z zaopatrzeniem w węgiel kamienny lub gospodarką odpadami. Ograniczyły się one do sprawozdawczości wymaganej ustawą z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne⁴⁴.

(akta kontroli str. 330)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

³⁷ W latach 2014–2017 koszty związane z emisją CO₂ wynosiły odpowiednio 39.210,6 tys. zł, 26.906,5 tys. zł, 39.397,8 tys. zł i 43.580,8 tys. zł, co stanowiło kolejno 4,37%, 3,54%, 6,16% i 8,2% kosztów działalności operacyjnej.

³⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

³⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁴⁰ Średnie ceny zakupu jednej tony węgla wraz z transportem dotyczyły węgla zakupionego w danym roku, natomiast średni koszt jednej tony zużytego węgla wraz z transportem dotyczył węgla zużytego w danym roku. Wielkości te różnią się, ponieważ koszty zużytego węgla liczone są zgodnie z zasadą pierwsze przyszło pierwsze wyszło i w części dotyczą węgla zakupionego w roku poprzednim, lecz zużytego w następnym.

⁴¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁴² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁴³ Rolę OSP pełniły Polskie Sieci Elektroenergetyczne.

⁴⁴ Dz.U. z 2018 r., poz. 755 ze zm. Ustawa zwana dalej: „Prawem energetycznym”.

W latach 2017–2018 w EEO uregulowano zasady zakupu węgla na potrzeby Spółki, określające kryteria wyboru kontrahentów. Zapewniały one zakup węgla o jakości spełniającej wymagania wykorzystywanych instalacji, jak również zaspokojenie szacowanych potrzeb na ten surowiec. Spółka w okresie tym uzyskała dodatnie wyniki finansowe, mimo znaczącego wzrostu kosztów związanych z opłatami za emisję CO₂ i wzrostu cen węgla wraz z jego transportem, a także mniejszego zapotrzebowania na energię. Wynikało to z przyjętej polityki sprzedaży energii elektrycznej na Rynek Bilansujący, po cenie wyższej niż koszt jej wytworzenia.

2. Organizacja gospodarki paliwami w spółce i jej funkcjonowanie w kontrolowanym zakładzie, w tym przestrzeganie wymogów prawa i zasad minimalizacji kosztów, w związku z gospodarką zapasami węgla

2.1. Procedury gospodarki paliwami w EEO uregulowane zostały w *Instrukcji gospodarki paliwem*. Dostawy węgla od przewoźnika przyjmowała Sekcja Transportu Kolejowego. Podstawą przyjęcia dostawy był list przewozowy oraz wykaz zdawczo-odbiorczy. Podczas przejazdu składu z bocznicą na teren Spółki, węgiel podlegał ważeniu za pomocą wagi do ważenia wagonów spiętych. Od 9 września 2016 r. do 30 września 2017 r. waga posiadała świadectwo legalizacji wystawione przez Obwodowy Urząd Miar w Ostrołęce, a od 14 września 2017 r. świadectwo ważne do 30 listopada 2019 r., wystawione przez producenta, na podstawie dyrektywy w sprawie harmonizacji ustawodawstw państw członkowskich odnoszących się do udostępniania na rynku przyrządów pomiarowych (wersja przekształcona)⁴⁵. Z ważenia sporządzany był wydruk, zawierający wagę węgla deklarowaną przez dostawcę oraz wagę ważenia kontrolnego. Dokumentacja związana z przyjęciem przesyłki (list przewozowy, wykaz zdawczo-odbiorczy oraz wydruki z ważeń) przekazywana była w wersji papierowej do Działu Realizacji Umów i Zakupu Paliw, a następnie w wersji elektronicznej do Wydziału Gospodarki Energetycznej (w celu ujęcia ilości dostarczonego węgla w Księdze Paliw Konwencyjnych). Zgodnie z zasadami przyjętymi w *Instrukcji gospodarki paliwem*, jeżeli różnica między masą węgla stwierdzoną w ważeniach kontrolnych, a masą deklarowaną przez dostawcę w liście przewozowym (po uwzględnieniu ubytku ujętego w protokole ubytku ładunku⁴⁶) mieściła się w granicach 1,5%, na stan magazynowy przyjmowana była waga węgla deklarowana przez dostawcę. Jeżeli różnica ta przekraczała 1,5% pracownik Sekcji Realizacji Umów i Zakupu Paliw (zwanej dalej „Sekcją RUZP”) sporządzał protokół niedoboru lub nadwyżki, który stanowił podstawę przyjęcia dostawy do magazynu wg wyniku ważenia kontrolnego. Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że wagami podstawowymi do ujmowania w ewidencji masy dostarczonego węgla były wagi dostawców, ponieważ najczęściej były to wagi statyczne, dokładniejsze od wagi użytkowanej w EEO (waga dynamiczna). Wagi statyczne są wagami III klasy o maksymalnym błędzie od 0,1% do 0,25%, natomiast klasa dokładności wagi Spółki wynosiła 0,5%. Przyjęcie zaś granicznego błędu, wynoszącego 1,5%, związane było z przyjętą przez przewoźnika normą ubytków naturalnych powstającą podczas transportu kolejowego.

W analizie niepewności danych, sporządzonej na potrzeby ustalania emisji CO₂ ustalono, że ważenia transportów kolejowych węgla dostawców będą traktowane jak ważenia rozliczeniowe, a ważenia własne jako ważenia kontrolne. Przyjęta różnica między sumą dostaw rocznych deklarowanych przez dostawcę oraz wyników ważenia własnego nie mogła być większa niż 0,5%. W przypadku większej różnicy między wynikami pomiarów, do obliczeń emisji mogły zostać przyjęte wyniki ważeń własnych. Różnice roczne pomiędzy ważeniami dostaw deklarowanymi przez dostawców, a kontrolnymi w EEO wynosiły w latach 2016–2018 odpowiednio 0,31%, 0,39%, 0,34%.

Zgodnie z *Instrukcją gospodarki paliwem*, z każdego dostarczonego transportu Pracownia Pobierania Próbek Paliwa pobierała próbki do wykonania badań (próbki pobierane były automatycznie – Spółka posiada akredytację w zakresie pobierania prób i wykonywania

⁴⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 214/32/UE z dnia 26 lutego 2014 r.

⁴⁶ Protokoły ubytku ładunku sporządzane są w obecności przedstawiciela przewoźnika w przypadku stwierdzenia widocznego usypu węgla energetycznego.

analiz chemicznych). Każda próbka oznaczona była Kartą Informacyjną, zawierającą m.in.: nr listu przewozowego, datę i godzinę podstawienia rozładunku, deklarowany rodzaj i klasę dostawy, rodzaj próbki (podstawowa, rezerwowa, specjalna), masę partii i liczbę wagonów, dostawcę i nr dostawy, datę i godzinę odbioru próbek, oznaczenie urządzenia mechanicznego / miejsca pobierania lub oznaczenie urządzenia ręcznego / miejsca pobierania, metodę pobierania (w razie awarii pobierania automatycznego), metodę przygotowania próbki, informację o dacie i godzinie przygotowania próbki oraz podpis pracownika. Właściwie oznaczone próbki przekazywane były raz dziennie (w dni powszednie) do Laboratorium Badań Chemicznych. Sprawozdania z wynikami badań (oddzielnie dla każdej dostawy) wprowadzono do systemu informatycznego, umożliwiającego zarządzanie pracą Laboratorium. Wyniki analiz przekazywane były drogą elektroniczną do Działu Realizacji Umów Zakupu Paliw (wersje wydrukowane przechowywano w Laboratorium) i stanowiły podstawę do ewentualnych rozliczeń między Spółką a dostawcami (co opisano szerzej w punkcie 4.2.2 wystąpienia pokontrolnego). Zakres badań obejmował m.in. takie parametry, jak: ciepło spalania, wartość opałowa, zawartość siarki, zawartość popiołu, wilgotność.

Po otrzymaniu od dostawcy faktur, wprowadzano je do programu finansowo-księgowego IFS. Pracownik Działu Informatyki dokonywał sprawdzenia i połączenia dokumentów przyjęcia węgla z fakturami dotyczącymi jego zakupu. Sekcja RUZP wystawiała – na podstawie listów przewozowych, protokołów nadwyżek / niedoborów oraz faktur – dokumenty przyjęcia zewnętrznego (dalej: „Pz”). Dokumenty Pz oraz zweryfikowane i potwierdzone w Dziale Realizacji Umów Zakupu Paliw faktury przekazywane były do komórki księgowej. (akta kontroli str. 69-97, 331-441, 637-680, 2195-2197)

2.2. W Spółce prowadzono ewidencję ilościowo-wartościową zapasów węgla. Ewidencja ilościowa prowadzona była w formie arkusza excel w Księdze Paliw Konwencyjnych. Ewidencjonowano w niej dobowe przychody, rozchody i stany zapasów⁴⁷. Z zapisów dotyczących ilości dostarczanego węgla dokonanych w Księdze za wrzesień, grudzień 2017 roku i październik 2018 roku⁴⁸ wynika, że dostawy ewidencjonowano na bieżąco, tj. w dniu dostarczenia lub najpóźniej w dniu następnym. Waga ujmowanego w Księdze węgla wynikała z listu przewozowego, jeżeli różnica między ważeniem kontrolnym, a wagą deklarowaną przez dostawcę była mniejsza niż 1,5%. W przypadkach stwierdzenia różnic przekraczających 1,5%, po sporządzeniu protokołu nadwyżki lub niedoboru, w Księdze przyjmowano wagę dostawy wynikającą z ważenia kontrolnego przeprowadzonego w EEO.

Ewidencja wartościowa prowadzona była w programie finansowo-księgowym IFS (moduł magazynowy), na koncie 311-11 *Zapasy Węgla*. Zapisów na tym koncie dokonywano na podstawie dokumentu Pz. Dokumenty te sporządzała Sekcja RUZP niezwłocznie po ustaleniu wartości dostawy, tj. po otrzymaniu faktury. Zapisów na koncie 311-11 dokonano w 154 (z 159⁴⁹) przypadkach przed upływem miesiąca od daty otrzymania od dostawcy faktury. W pozostałych pięciu przypadkach zapisów takich dokonano w miesiącu następującym po dostarczeniu faktury, co spowodowane było otrzymaniem jej po zamknięciu miesiąca (zgodnie z uwarunkowaniami programu IFS i obowiązującymi w Grupie Kapitałowej Energa procedurami tzw. *szybkiego zamykania ksiąg* na wartościach szacowanych). Do czasu sporządzenia dokumentu Pz dostawy nie ujęte w danym miesiącu na koncie 311-11 *Zapasy węgla*, ewidencjonowane były na koncie 306-11 *Dostawy niefakturowane węgiel szacunek*, na podstawie formularza raportowania nakładów sporządzanego przez Sekcję RUZP. Przyjęty sposób ewidencjonowania dostaw spełniał wymogi art. 24 ustawy o rachunkowości. (akta kontroli str. 412-457, 635-636, 639-680)

2.3. Zgodnie z *Instrukcją gospodarki paliwem*, wydanie węgla z magazynu następowało łącznie dla poszczególnych rodzajów działalności (produkcja energii elektrycznej i ciepła). Dobowy rozchód ewidencjonowany był w Księdze Paliw Konwencyjnych przez

⁴⁷ Informacje o stanie zapasów, w tym o dziennych przychodach i rozchodach węgla, zawarte w Księdze Paliw Konwencyjnych, zgodnie z art. 10 ust. 1e pkt 10 ustawy Prawo energetyczne przekazywane były codziennie pocztą elektroniczną do Polskich Sieci Energetycznych S.A.

⁴⁸ Badaniem objęto dostawy 319,5 tys. ton węgla, co stanowiło 13,7% wszystkich dostaw węgla w okresie objętym kontrolą.

⁴⁹ Badaniem objęto zapisy dotyczące dostaw węgla z września i grudnia 2017 roku oraz z października 2018 roku.

Kierownika Działu Gospodarki Energetycznej. Ilość rozchodowanego węgla ustalana była po przeliczeniu wyprodukowanej energii elektrycznej na ilość zużytego węgla. Do przeliczenia ilości wyprodukowanej energii elektrycznej na ilość zużytego węgla uwzględniano sprawność procesu produkcyjnego (zakładanych i obserwowanych wskaźników jednostkowych zużycia energii chemicznej paliw na produkcję energii elektrycznej i ciepła) oraz dane ilościowe z przenośników taśmowych transportujących węgiel do zasobników kotłowych. W Księdze Paliw Konwencjonalnych we wrześniu, grudniu 2017 roku i październiku 2018 roku zewidencjonowano rozchody węgla w ilości odpowiednio 91,3 tys. t, 89,3 tys. t, 110,5 tys. t. Po przeliczeniu wyprodukowanej energii elektrycznej na ilość zużytego węgla wystawiane były przez Dział Gospodarki Energetycznej dokumenty rozchodu wewnętrznego (dalej: „Rw”), które stanowiły podstawę do ujęcia wartości wydanego węgla na koncie 311-11 *Zapasy węgla*. Węgiel energetyczny wydawany był z magazynu wg rodzaju (węgiel energetyczny, węgiel energetyczny niskosiarkowy⁵⁰), zgodnie z zasadą pierwsze przyszło pierwsze wyszło. Ilości zużytego węgla ujęta w dokumentach Rw za wrzesień, grudzień 2017 roku i październik 2018 roku była zgodna z zapisami w Księdze Paliw Konwencjonalnych. Wartość zużytego węgla w poszczególnych miesiącach objętych kontrolą wynosiła – wg dokumentów Rw – [...] ⁵¹. W takiej samej wysokości rozchód został ujęty na koncie 311-11 *Zapasy węgla*, w tym rozchód za wrzesień ujęto na koncie w dniach wystawienia dokumentów Rw, tj. 29 września i 10 października 2017 r., a za grudzień 2017 r. również w dniach wystawienia dokumentów Rw, tj. 29 grudnia 2017 r. i 4 stycznia 2018 r. Wartość węgla nieujęta na koncie 311-11 *Zapasy węgla* w miesiącu jego faktycznego rozchodowania, ewidencjonowano na koncie 312-11 *Węgiel szacunek*, na podstawie formularza raportowania kosztów, zatwierdzanego przez Kierownika Działu Gospodarki Energetycznej. Całość węgla zużytego w październiku 2018 roku została ujęta na koncie 311-11 w miesiącu jego faktycznego zużycia, tj. 31 października 2018 r.

(akta kontroli str. 458-526, 635-636)

Na potrzeby sporządzenia rocznych sprawozdań dotyczących jednostki kogeneracji, wymaganych art. 91 ust. 10 ustawy Prawo energetyczne⁵², węgiel zużywany do produkcji w EEO ważony był za pomocą wag rolkowych⁵³ (po dwie wagi na dwóch taśmociągach prowadzących do zasobników kotłowych – dwie podstawowe i dwie rezerwowe⁵⁴). Zgodnie ze wskazaniami tych wag, w 2017 roku do produkcji zużyto 1.119,3 tys. t węgla (wskazania wag podstawowych) oraz 1.135 tys. t węgla (wskazania wag rezerwowych), natomiast wg Księgi Paliw Energetycznych (wyliczenia metodą bilansu energii wytworzonej z energią zużytych paliw produkcyjnych) zużytych zostało 1.125,6 tys. t węgla. Różnice pomiędzy wskazaniami wag podstawowych i rezerwowych wynosiły 1,38%. Natomiast różnice między wskazaniami wag podstawowych i rezerwowych, a zapisami w Księdze Paliw Konwencjonalnych wynosiły odpowiednio 0,56% i 0,83%. W 2018 roku, zgodnie ze wskazaniami wag podstawowych, zużytych zostało 1.126,5 tys. t węgla, wg wag rezerwowych – 1.130,3 tys. t węgla, natomiast wg Księgi Paliw Konwencjonalnych – 1.125,5 tys. t węgla. Różnice pomiędzy wskazaniami wag podstawowych i rezerwowych wynosiły 0,34%. Natomiast różnice pomiędzy wskazaniami wag podstawowych i rezerwowych, a zapisami w Księdze Paliw Konwencjonalnych – odpowiednio 0,08% i 0,42%. Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że wyniki ważenia węgla na taśmociągach nie były wykorzystywane do prowadzenia ewidencji rozchodów, ponieważ zainstalowane wagi były mało dokładne (trzy z czterech posiadają

⁵⁰ Węgiel niskosiarkowy wykorzystywany był na jednym bloku, który nie miał instalacji odsiarczania (był odrębnie składowany) lub w bloku, w którym instalacja była modernizowana.

⁵¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁵² Przepis ten został uchylony art. 95 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o promowaniu energii elektrycznej z wysokosprawnej kogeneracji (Dz. U. z 2019 r. poz. 42, ze zm.).

⁵³ Na obu taśmociągach transportowany był węgiel energetyczny i energetyczny niskosiarkowy, w zależności od tego czy nawęglany był blok posiadający instalację odsiarczania.

⁵⁴ Trzy z czterech wag rolkowych posiadały aktualne świadectwa legalizacji przez cały okres objęty kontrolą, jedna waga nie posiadała takiego świadectwa od 1 lutego o 14 listopada 2018 r. Trzy wagi posiadały klasę dokładności 2, a jedna klasę dokładności 1.

II klasę dokładności, jedna I klasę⁵⁵). Różnica we wskazaniach wag podstawowych i rezerwowych w 2017 roku wynosiła 15,6 tys. t węgla, co stanowiło 1,39% zużytego w tym roku węgla (liczonej wg metody bilansowej), natomiast analiza niepewności danych potwierdzająca dokładność stosowanej metody bilansowej dla lat 2017–2018 wynosiła 0,72% i 0,70%. Wskazał również, że wagi zainstalowane są na taśmociągach, które służą do napełnienia zasobników znajdujących się na kotłowni. Wszystkie zasobniki są w stanie pomieścić 1.440 t węgla, który w przypadkach odstawienia z ruchu dwóch kotłów, może powodować błędy w ustalaniu zużycia dobowego wynoszące nawet do 66%, a w skali miesiąca do około 2%.

Pracownia Pobierania Próbek Paliw oraz Badania Paliw, na potrzeby sporządzenia rocznych sprawozdań dotyczących jednostki kogeneracji, wykonywała raz na dobę analizy chemiczne próbek węgla pobieranych z taśmociągów⁵⁶. Dzielne raporty z badań próbek węgla wysyłanego do kotła przekazywane były również do Wydziału Gospodarki Energetycznej (w formie elektronicznej) i wykorzystywane do miesięcznego bilansowania zużytej energii chemicznej oraz rozchodów dziennych węgla.

(akta kontroli str. 527-634, 639-680, 1636-1655)

2.4. Do prowadzenia ewidencji wartościowej przychodów oraz rozchodów w Spółce używano systemu finansowo-księgowego IFS. Dane dotyczące przychodu węgla w programie rejestrowane były na podstawie dokumentów Pz, do których podpinane były faktury. Dokumenty Pz wystawiane były przez Sekcję RUZP. W spółce znajdowały się skany tych dokumentów, oryginały przekazywane były do Energa Centrum Usług Wspólnych Sp. z o.o., gdzie były archiwizowane. Dokumenty Rw wystawiane były przez pracowników Działu Gospodarki Energetycznej. Uprawnienia do wprowadzania danych do systemu IFS w zakresie przychodu oraz rozchodu węgla w okresie objętym kontrolą posiadali pracownicy Departamentu Finansowo-Księgowego oraz Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej, odpowiedzialni za odbiory dostaw oraz rozchody węgla. Analiza przychodów i rozchodów węgla zarejestrowanych w systemie IFS (na koncie 311-11 Zapasy węgla) we wrześniu i grudniu 2017 roku oraz w październiku 2018 roku nie wykazała przypadków nieuprawnionej modyfikacji danych w tym systemie. W ramach przyjmowania i rozliczania dostaw węgla wykorzystywano również dane z laboratoryjnego systemu zarządzania informacją. Uprawnienia do wprowadzania danych o próbkach węgla kamiennego oraz wyników oznaczania właściwości posiadali tylko pracownicy Pracowni Pobierania Próbek Paliw oraz Badań Paliw.

(akta kontroli str. 69-97, 331-359, 391, 439-444, 681-684)

2.5. Utrzymywany przez EEO stan zapasów węgla, na początek poszczególnych miesięcy lat 2017–2018 wynosił od 26.364,5 t na 1 września 2017 r. do 225.778,2 t⁵⁷ na 1 sierpnia 2018 r., co stanowiło odpowiednio 33,9% i 314,2 % minimalnego poziomu zapasów węgla wymaganego § 2 ust. 1 pkt lit. c rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 lutego 2003 r. w sprawie zapasów paliw w przedsiębiorstwach energetycznych⁵⁸. Stany zapasów węgla poniżej poziomu wymaganego powołanymi przepisami wystąpiły w EEO na początek trzech miesięcy, tj. września, października oraz listopada 2017 roku i wynosiły odpowiednio 33,9%, 50,2% i 58,1% stanu wymaganego. Na początek 12 miesięcy zapasy utrzymywano na poziomie od 103,8% do 197,3%, siedmiu miesięcy – od 211,2% do 290,5%, a w przypadku dwóch miesięcy (maja i sierpnia 2018 roku) zapas wynosił 312,1% i 314,2% stanu wymaganego przepisami.

(akta kontroli str. 685-687)

Utrzymywanie zapasów węgla poniżej wymaganego minimalnego poziomu wystąpiło od 6 sierpnia do 11 listopada 2017 r. i zostało spowodowane okolicznościami przewidzianymi w art. 10 ust. 1a pkt 1 i 3 Prawa energetycznego, tj.:

⁵⁵ Dopuszczalny błąd ważenia w trakcie użytkowania wag o klasie dokładności 1 wynosił 1%, natomiast wagach o klasie dokładności 2 – 2%.

⁵⁶ Zgodnie z *Instrukcją eksploatacji automatycznych próbników paliw stałych*, ilość pobieranych próbek uzależniona była od liczby pracujących bloków i zużytego węgla. Wynosiła ona od minimum 32 próbek do ponad 60 na dobę.

⁵⁷ Co stanowiło 48,1% średniego pięciomiesięcznego zużycia w 2018 roku, które wyniosło 468.972,7 t.

⁵⁸ Dz.U. Nr 39, poz. 338 ze zm. Rozporządzenie zwane dalej: „rozporządzeniem w sprawie zapasów paliw”.

- koniecznością wytworzenia na polecenie Operatora Systemu Przesyłowego (PSE S.A.) energii elektrycznej w ilości wyższej od średniej ilości energii wytworzonej w analogicznym okresie (czerwiec, lipiec, sierpień) ostatnich trzech lat (w 2017 roku – 832,6 tys. MWh, a w latach 2014–2016 odpowiednio 974,2 tys. MWh, 728,9 tys. MWh i 653,1 tys. MWh, tj. średnio 785,4 MWh),
- brakiem możliwości skompensowania zwiększonego zużycia węgla dostawami, ze względu na trwające od 24 lipca do 14 sierpnia 2017 r. prace remontowe na szlaku kolejowym, którym dostarczano węgiel do EEO oraz remont torów, przejazdu i wymianę części rozjazdowych w stacji Ostrołęka (możliwość wznowienia dostaw od 16 sierpnia 2017 r.).

O obniżeniu zapasu poniżej wymaganego poziomu, Spółka – zgodnie z postanowieniami art. 10 ust. 1e pkt 2 i art. 10 ust. 1 f Prawa energetycznego – pismem z 7 sierpnia 2017 r. poinformowała Prezesa URE. W trakcie postępowania Spółka – na wezwania Prezesa URE (m.in. z 23 sierpnia i 25 września 2017 r.) – przekazała dodatkowe informacje. Natomiast pismami z 29 września i 12 października 2017 r. zawnioskowała o wydłużenie terminu na uzupełnienie zapasów paliw do 31 grudnia 2017 r., z uwagi na prawdopodobieństwo nieodbudowania zapasu węgla na koniec października (tj. w terminie określonym art. 10 ust. 1b Prawa energetycznego), gdyż uzgodniony harmonogram dostaw nie był realizowany, a usunięcie utrudnień w transporcie – trwających także po zakończeniu prac remontowych – nie zależało od Spółki.

W toku postępowania w tej sprawie, EEO – na wezwania Prezesa URE – wyjaśniała że:

1. Zgodnie z umową o świadczenie usług przesyłania energii elektrycznej, EEO uczestniczy w bilansowaniu systemu i zarządzaniu ograniczeniami systemowymi, tzn. bloki energetyczne pracują w trybie wymuszeń sieciowych. W związku z czym Spółka była zobowiązana do utrzymania dyscypliny ruchowej i utrzymania jednostek wytwórczych w dyspozycyjności ustalonej w planach koordynacyjnych dobowych (BPKD – aktualizowanych w ciągu doby w zależności od potrzeb OSP). EEO nie sprzedaje energii (nie ma więc własnego grafiku pracy) na Rynku Hurtowym. Nie ma określonego wolumenu produkcji wynikającego z zawartych kontraktów, a ilość energii elektrycznej, która zostanie wygenerowana zależy od poziomu ograniczeń sieciowych, występujących w danym roku (poszczególnych miesiącach). Spółka nie ma więc od OSP żadnych gwarancji określonego wolumenu produkcji energii (zużycia węgla). Poziom pracy wynikający z ograniczeń sieciowych zmienia się od jednego do trzech pracujących jednocześnie bloków, co powoduje zróżnicowanie zużycia węgla od ok. 1,8 do 5,5 tys. t na dobę. W skrajnych przypadkach (takich jak w 2017 roku) miesięczne wahania zużycia węgla wynoszą od 65 tys. t do 132 tys. t.
2. W rezultacie rozbudowy sieci przesyłowej w północno-wschodniej Polsce (w tym oddania do eksploatacji mostu energetycznego Polska – Litwa) oraz rozwoju odnawialnych źródeł energii (głównie elektrowni wiatrowych), od 2015 roku nastąpiło znaczące zmniejszenie poziomu ograniczeń sieciowych⁵⁹, a zarządzanie dostawami (zapasami) paliw odbywało się w następujący sposób:
 - określenie rocznego wolumenu zużycia (i wynikającego z niego wolumenu dostaw, w rozbiciu na kwartały) następowało na bazie danych historycznych z uwzględnieniem informacji od OSP o przewidywanym poziomie ograniczeń sieciowych w węźle Ostrołęka (ilość i czasokresy ilości jednocześnie pracujących bloków),
 - w zależności od aktualnego poziomu zapasu (wymaganego) oraz analizy aktualnego i przewidywanego poziomu produkcji, Spółka – w ramach zawartych umów – dokonywała miesięcznych zamówień dostaw węgla, a „elastyczność umów (zmiany wolumenów dostaw w poszczególnych miesiącach kwartału i możliwość przesunięć między kwartałami) jest podstawowym wymogiem dla dostosowania dostaw do bieżących zmian w poziomie ograniczeń sieciowych (wahań zużycia węgla) tak,

⁵⁹ Co przełożyło się na zmniejszenie ilości jednocześnie pracujących bloków na polecenie OSP z około 2,6 w 2014 roku do około 1,8–1,9 w następnych latach.

aby dotrzymać wymaganego poziomu zapasu i jednocześnie zmieścić zamówione dostawy na placach składowych”.

3. Bieżący stan zapasu paliw (na każdą dobę) obliczany był na podstawie wielkości produkcji i jednostkowego zużycia energii chemicznej paliw na produkcję energii elektrycznej i ciepłej. Tak obliczony zapas węgla raportowany był do PSE, a po zakończeniu okresu rozliczeniowego (miesiąc, rok) dokonywano szczegółowego bilansu energii na podstawie: faktycznych (rozliczeniowych) wielkości produkcji, osiągniętych wskaźników jednostkowego zużycia paliwa i pomiarów ilości paliw na placach składowych na koniec okresu. Na podstawie takiego szczegółowego bilansu energii, sporządzanego do 15 dnia następnego miesiąca, dokonywana była korekta zużycia i stanu zapasu węgla.
4. W wyniku obniżenia zapasu węgla poniżej wymaganego poziomu nie wystąpiły zakłócenia w ciągłości dostaw i ciepła do odbiorców.

Od sierpnia do końca października w 2017 roku wystąpiły również problemy z dostępnością środków transportu (wagonów), skutkujące opóźnieniami w realizacji wysyłek po wznowieniu dostaw (z uzgodnionych z dostawcami 98 tys. t w sierpniu 2017 roku zrealizowano 67 tys. t – *„niewydolność transportu kolejowego ma zasadniczy wpływ na niewywiązywanie się dostawców węgla z uzgodnionych dostaw”*). Było to przyczyną szeregu wystąpień EEO i dostawców do przewoźników oraz skierowania przez Spółkę pisma do Ministra Energii (4 października 2017 r.), sygnalizującego niebezpieczeństwo wstrzymania produkcji energii elektrycznej i ciepłej przez EEO. (akta kontroli str. 688-777)

Postępowanie administracyjne URE wykazało spełnienie podniesionych przez EEO przesłanek z art. 10 ust. 1a pkt 1 i 3 Prawa energetycznego i zakończyło się wydaniem 27 października 2017 r. decyzji⁶⁰, w której wskazano 30 listopada 2017 r., jako nowy termin na uzupełnienie zapasów węgla kamiennego do wielkości określonej w rozporządzeniu w sprawie zapasów paliw. EEO poinformowała URE o uzupełnieniu zapasów w dniu 11 listopada 2017 r., a kontrola URE przeprowadzona w Spółce (15 grudnia 2017 r.) wykazała, że rzeczywisty stan zapasów węgla na 30 listopada wynosił 191.935 t (przy poziomie wymaganym 101.891 t). (akta kontroli str. 778-793)

Odnosząc się do kwestii podejmowania – przed rozpoczęciem remontu linii kolejowej – działań w celu zapewnienia wymaganego stanu zapasu węgla kamiennego (w związku z informacją PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. z 19 października 2016 r. o planowanych na 2017 rok robotach naprawczych na linii Tłuszcz – Ostrołęka), Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że otrzymanie takiej informacji *„nie wywołuje żadnych konkretnych i dodatkowych działań w celu zapewnienia wymaganego poziomu zapasu węgla. [...] informacja ta jest wykorzystywana do zsynchronizowania i uzgodnienia z naszymi służbami remontowymi ewentualnych prac na urządzeniach w elektrowni też wymagających ograniczenia przyjmowania składów kolejowych. Dopiero informacja szczegółowa o czasie trwania i rodzaju ograniczeń w dostarczaniu węgla do elektrowni wykorzystywana jest w procesie sterowania w celu wcześniejszego zbudowania wyższego zapasu.”* (akta kontroli str. 794-797)

W kontekście wyjaśnienia podnieść należy, iż Prezes URE – uznając wyjaśnienia EEO, w tym dotyczące zaistniałych *„utrudnień w realizacji terminowych dostaw węgla spowodowanych trudną sytuacją w zakresie towarowych przewozów kolejowych”* – zauważył, że Spółka *„jako profesjonalista szczególnego rodzaju, tj. koncesjonariusz wykonujący działalność o istotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa energetycznego kraju, pełniący ważną rolę w Krajowym Systemie Elektroenergetycznym oraz zaopatrujący w ciepło ponad 50 tysięczne miasto Ostrołęka – a więc podmiot, od którego należy się spodziewać dochowywania należytej staranności w wykonywaniu działalności koncesjonowanej, zobowiązany jest podjąć odpowiednie działania ex ante w zakresie zapewnienia odpowiednich zapasów paliw, zwłaszcza z uwagi na zbliżający się okres zimowy, w którym z natury rzeczy wzrasta zapotrzebowanie na produkcję energii elektrycznej i ciepła, co wiąże się z większym zużyciem paliw. Z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego oraz uwzględniając brzmienie art. 10 ustawy – Prawo*

⁶⁰ DRE.WRC.461.6.5.2017.Abu.

energetyczne, nie powinno się akceptować sytuacji, w której Przedsiębiorca nie utrzymuje obowiązkowych zapasów paliw”.

(akta kontroli str. 783-784)

2.6. Zgodnie z wymogami art. 26 ust. 1 pkt 1 ustawy o rachunkowości, Spółka przeprowadziła, wg stanu na ostatni dzień 2016, 2017 i 2018 roku, inwentaryzację zapasów węgla w drodze spisu z natury na trzech placach magazynowych do 15 tys. t, do 25 tys. t i do 180 tys. t. Pomiary objętości hałd na placach składowych przeprowadzone zostały przez uprawnionych geodetów, natomiast pomiary ciężaru objętościowego węgla przez wyspecjalizowaną firmę zewnętrzną. Z przeprowadzonych czynności zostały sporządzone sprawozdania, które zawierały:

- zestawienie wyników obliczeń, szkic rozmieszczenia hałd węgla, sprawozdanie techniczne, rzut przestrzenny i poziomy hałd, obliczenia objętości hałd oraz szkic terenowy z pomiaru w przypadku sprawozdań z pomiaru i obliczenia objętości hałd węgla,
- metodykę obliczania ilości składowanego węgla, metodykę wykonania pomiarów ciężarów objętościowego węgla (w tym poboru próbek pierwotnych węgla, obliczanie ciężaru objętościowego składowanego węgla), metodykę wykonywania pomiarów objętości węgla oraz metodykę wyznaczenia niepewności pomiarowej w przypadku sprawozdań z pomiarów ilości węgla znajdującego się na placach składowych.

Inwentaryzację zapasów węgla wg stanu na 31 grudnia każdego roku przeprowadzono pomiędzy 14 grudnia a 11 stycznia, tj. w terminach wymaganych art. 26 ust. 3 pkt 1 ustawy o rachunkowości.

Oszacowany na 31 grudnia 2016 r. zapas węgla wynosił 128.906 t, przy niepewności pomiaru na poziomie $\pm 3,36\%$, tj. ± 4.331 t. Stan zapasów węgla wg ewidencji księgowej wynosił 132.108 t i był wyższy o 3.202 t od stanów wynikających z pomiarów (tj. o $+2,42\%$), co oznacza, że nie przekraczał poziomu niepewności pomiarów i – stosownie do pkt 12.15 *Instrukcji gospodarki paliwem* – nie wymagał korekty. Z analizy dokumentacji wynika, że do badania ciężaru objętościowego węgla z hałdy o objętości 10.998,01 m³ pobrano tylko pięć próbek, mimo że dla tej wielkości hałdy obowiązujące w Spółce *Procedury i instrukcje do przeprowadzania inwentaryzacji paliw energetycznych* wymagały pobrania co najmniej ośmiu próbek. Kwestia ta została opisana szerzej w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”.

Oszacowany na 31 grudnia 2017 r. zapas węgla wynosił 189.065 t, przy niepewności pomiaru na poziomie $\pm 2,62\%$, tj. ± 4.954 t. Stan zapasów węgla wg ewidencji księgowej wynosił 188.837 t i był niższy o 228 t od stanu wynikającego z pomiarów (tj. o $-0,12\%$). Z uwagi na to, że stwierdzona różnica nie przekraczała poziomu niepewności pomiarów, stan ewidencyjny nie wymagał korekty.

Oszacowany na dzień 31 grudnia 2018 r. zapas węgla wynosił 218.384 t, przy niepewności pomiaru na poziomie $\pm 2,41\%$, tj. ± 5.263 t. Stan zapasów węgla wg ewidencji księgowej wynosił 216.411 t i był niższy o 1.973 t od stanu wynikającego z pomiarów (tj. o $-0,91\%$). Z uwagi na to, że stwierdzona różnica nie przekraczała poziomu niepewności pomiarów, stan ewidencyjny nie wymagał korekty.

Zgodnie z pkt 12.9 *Instrukcji gospodarki paliwem*, na potrzeby prowadzenia gospodarki energetycznej, na koniec każdego kwartału prowadzone były kontrolne pomiary stanów magazynowych węgla energetycznego. W ramach tych pomiarów dokonywano ustaleń objętości zwałów (usługę wykonywał wykwalifikowany geodeta) oraz ciężaru objętościowego węgla. Wyniki pomiarów kwartalnych dokumentowane były protokołami⁶¹ i służyły Dyrektorowi Pionu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej do kontroli i korekty rozchodowanych w zużyciu paliw produkcyjnych w procesie produkcji. Różnice w wynikach pomiarów zapasów węgla za I, II i III kwartał lat 2017 i 2018, a stanem ksiązkowym wynosiły

⁶¹ Szacowany stan zapasów węgla na 31 marca 2017 r. wynosił 113.043 t (niepewność pomiaru 3,01%) i różnił się od stanu ksiązkowego o -3.794,22 t, na 30 czerwca 2017 r. – 111.127 t (niepewność pomiaru 4,74%), czyli różnił się od stanu ksiązkowego o -8.045,58 t, na 30 września 2017 r. – 46.642 t (niepewność pomiaru 4,53%); od stanu ksiązkowego różnił się o -2.151,59 t, na 31 marca 2018 r. – 205.394 t (niepewność pomiaru 4,01%) i różnił się od stanu ksiązkowego o -2.021,79 t, na 30 czerwca 2018 r. – 208.431 t (niepewność pomiaru 4,89%), zatem różnił się od stanu ksiązkowego o -342,05 t, a na 30 września 2018 r. – 191.851 t (niepewność pomiaru 3,31%) i różnił się od stanu ksiązkowego o 1.973,41 t.

odpowiednio -3,4%, -6,75%, -4,41%, +0,97%, +0,16% i +1,02%. Zgodnie z pkt. 2.14 *Instrukcji gospodarki paliwem*, nie wymagały one ustalenia przyczyn powstania, ponieważ nie przekraczały przyjętego poziomu, tj. $\pm 8\%$ dla stanu zapasów powyżej 50 tys. t i $\pm 4\%$ dla stanu do poniżej 50 tys. t. Natomiast zgodnie z pkt. 12.16 *Instrukcji*, korekty zużycia węgla energetycznego wymagały różnice stwierdzone po II i III kwartale 2017 roku, ponieważ przekraczały wartości graniczne, tj. $\pm 4\%$ dla zapasów węgla powyżej 50 tys. t i $\pm 2\%$ dla stanu zapasu poniżej 50 tys. t. Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że wydał polecenie dokonania korekty w miesiącu następującym po dokonaniu pomiaru, o czym świadczy zgodność pomiarów z ewidencją na koniec 2017 roku. Z analiz dokumentacji wynika, że do ustalenia ciężaru objętościowego węgla za III kwartał 2017 roku, I i II kwartał 2018 roku z hałd o objętości odpowiednio 10.020 m³, 154.548 m³ oraz 10.728 m³, nie pobrano wymaganej – *Procedurami i instrukcjami do przeprowadzania inwentaryzacji paliw energetycznych* – liczby próbek, co zostało opisane w dalszej części wystąpienia pokontrolnego, w sekcji „Stwierdzone nieprawidłowości”.

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na ustaleniu ciężaru objętościowego składowanego węgla w ramach inwentaryzacji za 2016 rok oraz na potrzeby pomiarów kontrolnych na zakończenie III kwartału 2017 roku oraz I i II kwartału 2018 roku na jednej z trzech składowanych wówczas hałd węgla niezgodnie z wymogami pkt 2.1.6. *Procedur i instrukcji do przeprowadzenia inwentaryzacji paliw energetycznych*. Stosownie do ich postanowień z hałd o objętości od 10.001 m³ do 50.000 m³ powinno zostać pobranych co najmniej osiem próbek (skrzyń o objętości 0,25 m³), natomiast z hałd o objętości powyżej 50.001 m³ co najmniej 10 próbek (skrzyń o objętości 0,25 m³). Tymczasem ustalenie ciężaru objętościowego składowanego węgla, przeprowadzone w ramach inwentaryzacji za 2016 rok oraz pomiarów kontrolnych na koniec III kwartału 2017 roku i II kwartału 2018 roku na hałdach o objętości odpowiednio 10.998,1 m³, 10.020 m³ i 10.728 m³, przeprowadzone zostało na podstawie pięciu lub sześciu⁶², zamiast ośmiu, wymaganych próbek, a pomiar kontrolny na koniec I kwartału 2018 roku na hałdzie o objętości 154.548 m³ – na podstawie ośmiu, zamiast 10 wymaganych próbek.

Przewodniczący Komisji Inwentaryzacyjnej wyjaśnił, że pomiary inwentaryzacyjne za 2016 rok wykonała na zlecenie Komisji zewnętrzna wyspecjalizowana firma, w której prace Komisja nie ingerowała, a rozliczała ją z podstawowego parametru, czyli sumarycznej wymaganej dokładności obmiaru. Pomiary kontrolne na koniec III kwartału 2017 roku i II kwartału 2018 roku wykonano na podstawie sześciu z ośmiu wymaganych prób ze względu na ograniczoną powierzchnię korony hałdy (objętość hałdy tylko nieznacznie przekraczała granice 10 tys. m³). Natomiast badanie hałdy o objętości 154.548 m³ na koniec I kwartału 2018 roku na podstawie tylko ośmiu z 10 wymaganych próbek wykonano najprawdopodobniej omyłkowo.

W ocenie NIK, w przypadku pomiarów wykonywanych przez firmy zewnętrzne Komisja powinna wyegzekwować zgodności ich przeprowadzenia z obowiązującymi w Spółce *Procedurami i instrukcjami do przeprowadzenia inwentaryzacji paliw produkcyjnych*. Ponadto nie znajduje uzasadnienia fakt pobierania mniejszej od wymaganej liczby próbek ze względu na ograniczoną powierzchnię korony hałd, tym bardziej, że dla hałd o objętości poniżej 10 tys. m³ procedury wymagały pobrania sześciu, a nie pięciu próbek, jak to miało miejsce w przypadku inwentaryzacji za 2016 rok. Należy przy tym zwrócić uwagę, że mniejsza liczba pobranych próbek mogła mieć wpływ na dokładność pomiarów.

(akta kontroli str. 797-897, 1056-1134, 1162-1163)

OCENA CZĄSTKOWA

Ewidencja stanu zapasów węgla EEO prowadzona była zgodnie z przyjętymi regulacjami wewnętrznymi oraz spełniała wymogi ustawy o rachunkowości. Stany magazynowe węgla na koniec lat 2016–2018 różniły się od prowadzonej ewidencji o odpowiednio +2,42%, -0,12%, -0,91% i nie przekraczały ustalonego poziomu niepewności pomiarów, wynoszącego kolejno $\pm 3,36\%$, $\pm 2,62\%$, $\pm 2,41\%$. Wyniki dwóch z sześciu kontrolnych

⁶² W ramach inwentaryzacji za 2016 rok z hałdy o powierzchni 10.998,1 m³ pobrano pięć próbek, natomiast w ramach kontrolnych pomiarów za III kwartał 2017 roku i II kwartał 2018 roku z hałd o powierzchni odpowiednio 10.020 m³ oraz 10.728 m³ pobrano po sześć próbek.

kwartalnych pomiarów zapasów węgla, zgodnie z *Instrukcją gospodarki paliwem*, uwzględniane były w prowadzonej przez EEO ewidencji magazynowej. Niezgodnie zaś z *Procedurami i instrukcjami do przeprowadzenia inwentaryzacji paliw produkcyjnych* przeprowadzono inwentaryzację roczną za 2016 rok i trzy z sześciu pomiarów kwartalnych. Ustalenie ciężaru objętościowego węgla jednej z trzech składowanych wówczas hałd węgla przeprowadzone zostało bowiem w oparciu o mniejszą niż wymagana liczbę próbek, co mogło mieć wpływ na dokładność pomiarów.

OBSZAR

3. Prawidłowość wyboru dostawców węgla kamiennego, w tym zapewnienie odpowiedniej jego jakości

Opis stanu faktycznego

3.1. Kupowany przez Spółkę węgiel – ze względu na wymagania stawiane posiadanym instalacjom i urządzeniom (kotłom) do wytwarzania energii elektrycznej – powinien spełniać następujące parametry fizykochemiczne: sortyment MI, MII, typ 31–33, wartość opałowa 20.000–25.000 kJ/kg, zawartość popiołu 12%–25%, zawartość wilgoci < 15%, zawartość części lotnych > 28%, spiekalność < 50, zawartość siarki < 1,2% (przy postoiu Instalacji Odsiarczania Spalin bądź jej braku na jednym z trzech bloków, aby dotrzymać standardów emisyjnych SO₂, wymagana zawartość siarki całkowitej < 0,6%), temperatura topnienia > 1350 °C. Według wyjaśnień Głównego Energetyka EEO, w latach 2017–2018 Spółka kupowała wyłącznie węgiel krajowy, typowo energetyczny (była próba spalania mułu węglowego, ale jej wyniki były negatywne). Parametry fizykochemiczne kupowanego węgla spełniały wymagania projektowe elektrowni w sposób optymalny dla instalacji (potwierdzały to również wyniki badań laboratoryjnych węgla zakupionego przez EEO w sześciu miesiącach objętych badaniami kontrolnymi) i nie wymagały dodatkowych zabiegów (np. w postaci mieszania z węglem o innych parametrach). Zwałowanie (zagęszczanie) węgla na zwalach – jako rutynowy zabieg, zapobiegający jego zagrzewaniu – było stosowane dla węgla od wszystkich dostawców. „Jedynym wyjątkiem, który wymagał odrębnego traktowania (ze względów środowiskowych) był węgiel z kopalni [...]”⁶³. Ze względu na wysoką zawartość siarki (do 1,2%) nie był stosowany przy pracy kotłów bez odsiarczania spalin (np. w czasie postoiu remontowego Instalacji Odsiarczania Spalin). Jednakże węgiel ten był kupowany ze względu na inne korzystne cechy i parametry (m.in. bliska odległość, bardzo dobra przemiałowość oraz rezystywność popiołu, niska zawartość chloru)” (akta kontroli str. 1226-1276)

3.2. W latach 2017–2018 Spółka zaopatrywała się w węgiel kamienny u tych samych trzech krajowych dostawców, tj. [...]”⁶⁴. Zawarcie kolejnych umów lub aneksów do wcześniej zawartych umów wieloletnich z tymi dostawcami rekomendował Zespół ds. zakupu węgla, funkcjonujący w związku z zawiązaniem Konsorcjum, mającego na celu m.in. wyłonienie tychże dostawców (szerzej opisany w pkt. 1.3 niniejszego wystąpienia). W ramach przeprowadzonych – odrębnie dla każdego roku – postępowań: dokonano opisu przedmiotu zamówienia (dla każdego z uczestników Konsorcjum), do potencjalnych – wyłącznie krajowych – dostawców skierowano zaproszenia do złożenia ofert (do pięciu na 2017 rok i do trzech na 2018 rok). Po rozpatrzeniu ofert (trzech tych samych dostawców na oba lata)⁶⁵ i przeprowadzeniu negocjacji, Spółce rekomendowano poszczególnych dostawców. [...]”⁶⁶

(akta kontroli str. 1172-1888)

W świetle powyższego i ustaleń kontroli (szerzej opisanych w pkt. 4.1.1 niniejszego wystąpienia) rekomendowany do zakupu w latach 2017–2018 węgiel spełniał wymagania fizykochemiczne instalacji EEO i został zakupiony w ilościach zaspokajających faktyczne potrzeby EEO. (akta kontroli str. 1172-1888, 1228, 1304-1398, 1434-1460)

⁶³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁶⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁶⁵ W postępowaniu dotyczącym 2017 roku jeden z zaproszonych podmiotów poinformował, że nie weźmie udziału w postępowaniu [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.], a kolejny [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – że nie posiada węgla o oczekiwanych parametrach jakościowych.

⁶⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

Według wyjaśnienia Przewodniczącego Zespołu ds. zakupu węgla (Dyrektora Pionu Zarządzania Logistyką w ENERGA Wytwarzanie S.A.), Zespół na bieżąco analizował ceny węgla na polskim i światowych rynkach, w oparciu o indeksy węgla: [1] krajowe – PSCMI1 (Polski Indeks Rynku Węgla Energetycznego 1 w sprzedaży do energetyki zawodowej i przemysłowej) i PSCMI2 (Polski Indeks Rynku Węgla Energetycznego 2 w sprzedaży do ciepłowni przemysłowych i komunalnych)⁶⁷; [2] indeksy międzynarodowe (import) – CIF ARA i FOB RB (wyznaczające średni dzienny poziom cen węgla energetycznego, odpowiednio w portach Amsterdam – Rotterdam – Antwerpia i w porcie Richards Bay – Republika Południowej Afryki). Na wybór dostawców węgla na lata 2017–2018 miały wpływ następujące okoliczności:

- analizy powyższych indeksów, wskazujące, że ceny węgla oferowane na rynkach światowych w sposób istotny odbiegały od cen transakcji na rynku krajowym (co więcej konieczność zapewnienia logistyki w przypadku węgla spoza terytorium Polski wiązałyby się ze znacznym wzrostem kosztów), w związku z czym podjęto decyzję o skierowaniu zaproszeń do złożenia ofert dostawy węgla energetycznego do polskich producentów;
- zawarcie w 2016 roku przez EEO umowy wieloletniej sprzedaży węgla z [...] ⁶⁸ oraz utrzymująca się w 2017 roku tendencja wzrostu cen węgla na rynkach światowych;
- podpisanie listu intencyjnego (19 września 2016 r.) pomiędzy [...] ⁶⁹ i ENERGA S.A. (jedynym akcjonariuszem ENERGA Wytwarzanie S.A. i współwłaścicielem EEO), w którym strony wyraziły zamiar zawarcia w przyszłości umowy na dostawy węgla do istniejącej elektrowni Ostrołęka B i planowanej elektrowni Ostrołęka C (zawarcie tej umowy i późniejsze zaangażowanie kapitałowe Grupy ENERGA w [...] ⁷⁰ było dodatkową przyczyną zamiaru zawarcia długoletniego kontraktu, gwarantującego stabilne dostawy).

Zebrane informacje z bieżącego monitoringu cen węgla (w oparciu o wyżej wymienione indeksy) i ofert otrzymywanych od dostawców funkcjonujących na polskim rynku „wykorzystywane były w trakcie negocjacji warunków z dostawcami przy poszczególnych procesach kontraktacji. Ze względu na warunki cenowe zakup węgla pochodzącego z importu nie był rozważany”. W EEO „jako paliwo produkcyjne wykorzystywany jest miał energetyczny MI i MII, który wg informacji Spółki, nie wymaga ponoszenia dodatkowych nakładów związanych z jego eksploatacją, dlatego też stosowne analizy w chwili obecnej, jak i w latach 2017–2018 są zbędne”. Dostawcy, z którymi EEO ma zawarte kontrakty na dostawy węgla, „są spółkami węglowymi o wieloletnim doświadczeniu w produkcji oraz dostawie węgla do energetyki zawodowej, dlatego też nie ma potrzeby bieżącej analizy wiarygodności dostawców”. (akta kontroli str. 1189-1204)

Według wyjaśnień Prezesa EEO, odnoszących się do organizacji i przebiegu procesu wyboru dostawców węgla na lata 2017–2018:

- zakupów węgla dokonywano zgodnie z rekomendacjami Zespołu ds. zakupu węgla, dotyczącymi zawarcia umów pokrywających zapotrzebowanie EEO (z wszystkimi spółkami wydobywającymi węgiel w Polsce), a Spółka – poprzez kontakty Przewodniczącego tego Zespołu z Zarządem EEO i pracownikami zajmującymi się zakupem węgla – miała wpływ do kogo kierowane były oferty;
- w kontekście opłacalności ekonomicznej i spełnienia wymaganych parametrów w EEO nie rozważano zakupu węgla z importu (węgiel kupowano od wszystkich firm wydobywczych oferujących węgiel na polskim rynku);
- w EEO prowadzono monitoring (obserwację) bieżących cen węgla (publikowane indeksy: ARA, RB, PSCMI1, PSCMI2), wykorzystując te informacje przy negocjacjach cen węgla na dany rok;

⁶⁷ Pierwszy odzwierciedla poziom cen (loco kopalnia) miałów energetycznych klasy 20–23/1 w sprzedaży do energetyki zawodowej i przemysłowej, a drugi – poziom cen (loco kopalnia) miałów energetycznych klasy 23–26/08 w sprzedaży do ciepłowni przemysłowych i komunalnych, innych odbiorców przemysłowych i pozostałych odbiorców krajowych. W obu przypadkach cena produktu miesięcznego jest ustalana jako średnia ważona z transakcji zrealizowanych na polskim rynku węgla energetycznego, zafakturowanych w danym miesiącu kalendarzowym.

⁶⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁶⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

- Spółka kupuje u wszystkich dostawców węgiel – miał energetyczny Mi i MII, który nie wymaga nakładów na dodatkowe czynności (np. transport, sporządzanie mieszanek, zwalowanie, utylizacja odpadów), nie przeprowadzano analiz wyboru poszczególnych dostawców, gdyż Spółka „ze względu na niedobór węgla na polskim rynku musiała dla pokrycia zapotrzebowania zakupić całe oferowane przez nich wolumeny”.

(akta kontroli str. 1219-1223)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania w zakresie wyboru dostawców węgla i zapewnienia jego odpowiedniej jakości. Wybór dostawców przeprowadzono zgodnie z obowiązującą w tym zakresie umową Konsorcjum, którego uczestnikiem była Spółka, co zagwarantowało dywersyfikację źródeł zaopatrzenia EEO w węgiel. Rekomendowany przez ten Zespół, do zakupu – od trzech, wieloletnich, krajowych dostawców – węgiel spełniał wymagania jakościowe niezbędne do prawidłowego funkcjonowania instalacji EEO, a jego ilości były wystarczające do zaspokojenia potrzeb Spółki.

OBSZAR

4. Umowy na dostawy węgla kamiennego i ich realizacja, z uwzględnieniem prawidłowości odbioru dostaw i rozliczeń z kontrahentami

Opis stanu
faktycznego

4.1.1. W latach 2017–2018 Spółka zaopatrywała się w węgiel kamienny na podstawie umów zawartych z wymienionymi poniżej dostawcami, których rekomendował Zespół ds. zakupu węgla⁷¹. [...] ⁷²

W latach 2017–2018 Spółka nie zlecała dostawcom węgla innych zadań niż dostawy węgla (np. wykonania opracowań projektowych, analiz, ekspertyz lub innego rodzaju usług). Nie zawierano z nimi również umów depozytowych. (akta kontroli str. 1461-1508, 1697)

Umowy na zakup węgla w latach 2017–2018 zawierały zapisy zabezpieczające interesy nabywcy w sytuacji nieprawidłowej ich realizacji lub istotnych zmian rynkowych. Stwarzały też możliwość dochodzenia ewentualnych roszczeń wobec dostawców z tytułu niedostarczenia umownych ilości węgla, niezgodnej z umową jego jakości lub niezgodności ilościowej dostaw. Niżej przedstawiono niektóre z postanowień umów.

1. Roczne wielkości dostaw (w podziale na kwartały) realizowane miały być w oparciu o zamówienia miesięczne, składane przez kupującego lub uzgodnione harmonogramy dostaw.
2. Przewidziano stosowanie kar umownych z tytułu niedostarczenia określonej umową ilości węgla w danym roku, z uwzględnieniem ustalonej umową tolerancji rocznej ([...] ⁷³), w wysokości 10% wartości [...] ⁷⁴ niedostarczonego węgla. W umowach z [...] ⁷⁵ obowiązujących w 2018 roku wprowadzono rozliczenia za okresy kwartalne. Zapewniono też możliwość dochodzenia odszkodowania uzupełniającego, przewyższającego wysokość zastrzeżonych kar umownych.

Ustalono, że dokumentowanie ilości i jakości dostaw węgla oraz rozliczeń wynikających z odchyleń w tym zakresie dokonywane będzie z uwzględnieniem normy dopuszczalnych ubytków wyrobów węglowych, określonej w § 8 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 15 grudnia 2015 r. w sprawie norm dopuszczalnych ubytków niektórych wyrobów akcyzowych⁷⁶. Podstawę określenia masy dostarczonego węgla stanowiła waga podana w dokumencie przewozowym⁷⁷, weryfikowana przez kupującego

⁷¹ Geny 1 GJ netto podano bez kosztów transportu. W przypadku cen dotyczących zakupu tony węgla podano ceny z transportem – transport na warunkach DAB.

⁷² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷⁶ Dz.U. z 2015 r. poz. 2181.

⁷⁷ W przypadku umowy z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] faktura powinna zawierać informacje o: tonażu, wartości dostawy, sortymencie węgla, jego parametrach jakościowych, cenie odpowiadającej tym parametrom, nazwie kopalni wysyłającej węgiel, numerze dokumentu przewozowego danej partii węgla.

i dokumentowana wydrukami ważenia masy brutto i masy tary identyfikowanego numerami wagonu (ewentualnie protokołem ważenia komisijnego – jeżeli takie ważenie miało miejsce). Parametry jakościowe podlegały udokumentowaniu wynikami badań w laboratoriach sprzedającego i kupującego, ewentualnie wspólnych analiz próbek kontrolnych lub badań próbki rozjemczej przez niezależne laboratorium. W umowie z [...] ⁷⁸ przewidziano tylko wynik analizy próbki wykonanej przez laboratorium sprzedającego i wyniki wykonanej przez niezależne laboratorium analizy z próbki rozjemczej (sporządzonej przez sprzedającego). Z badań kontrolnych próby dostaw z sześciu miesięcy okresu objętego kontrolą (szerzej opisanych w pkt 4.2.2 niniejszego wystąpienia) wynikało, że wszystkie dostawy z [...] ⁷⁹ były objęte badaniami jakości węgla w laboratorium EEO, a ich wyniki potwierdziły zachowanie umownych parametrów węgla (tym samym nie dały podstaw do badania próbki rozjemczej). Kwestię tę i sposób rozliczeń z tytułu niezgodnej z umową jakości węgla lub niezgodności ilościowej dostaw opisano w pkt. 4.1.2 niniejszego wystąpienia.

3. Ceny zamieszczone w umowach poza ceną węgla (ustalaną w oparciu o cenę 1 GJ energii chemicznej zawartej w węglu) obejmowały koszty transportu. W umowach wieloletnich wprowadzono zasadę uzgadniania/negocjowania cen węgla na kolejny rok obowiązywania umowy (w III albo IV kwartale roku poprzedzającego). Przewidziano obciążenie kupującego opłatami z tytułu pozostawienia wagonów do jego dyspozycji ponad czas określony w umowie ⁸⁰. W przypadku dwóch dostawców [...] ⁸¹ dopuszczono możliwość zmiany ceny w przypadku znaczących zmian: ceny węgla na rynkach światowych, cen transportu, zasad ustalania cen dla wytwórców energii, istotnych czynników mających wpływ na poziom cen węgla i energii elektrycznej.
4. Płatność za dostawy węgla miała być dokonywana w formie przelewów, w terminie 30 dni, licząc od daty sprzedaży (tj. daty odbioru dostawy przez kupującego od przewoźnika na stacji przeznaczenia), a w zakresie faktur korygujących – 30 dni od daty ich wystawienia.
5. Dostawy węgla miały być dokonywane transportem kolejowym (na warunkach DAP, do stacji odbioru końcowego kupującego – bocznicą własnej EEO), na zlecenie i koszt sprzedawcy, przez wskazanego i upoważnionego przez sprzedawcę przewoźnika. Ryzyko utraty lub uszkodzenia węgla w transporcie od stacji nadania do stacji odbioru ponosił sprzedający. Na kupującego przechodziło ono z chwilą odbioru węgla od przewoźnika na stacji odbioru.
6. W przypadku różnic ilościowych węgla, przekraczających umowną wartość 2%, stwierdzonych w wyniku ważenia kontrolnego w EEO (na stacji odbioru końcowego), Spółce przysługiwało uprawnienie do złożenia reklamacji u sprzedającego ⁸².

W latach 2017–2018 EEO nie stosowała przedpłat na zakupiony węgiel. Nie zawierała też umów depozytowych. (akta kontroli str. 1304-1460, 1697)

4.1.2. W umowach z dostawcami ustalono zasady rozliczeń z tytułu niezgodności ilościowej dostaw lub niezgodnej z umową jakości węgla.

W zakresie rozliczeń ilościowych, w umowach podpisanych z [...] ⁸³ przewidziano pomiary masy dostarczanego węgla na legalizowanych urządzeniach pomiarowych ⁸⁴ u sprzedającego i możliwość pomiarów sprawdzających (kontrolnych) u kupującego.

⁷⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁷⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸⁰ W przypadku: [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – 24 godziny przy temperaturach dodatnich (od kwietnia do października) i 30 godzin przy temperaturach ujemnych (od listopada do marca), [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – 24 godziny przy temperaturach dodatnich i 36 godzin przy temperaturach ujemnych, a [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – odpowiednio 12 i 20 godzin.

⁸¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸² W umowach z [Tajemnica przedsiębiorstwa – jw.] zastrzeżono, że dotyczy to przypadku, gdy dostawa dotarła do kupującego w stanie nienaruszonym. Gdy nosi ona znamiona naruszenia przesyłki, kupujący składa reklamację u przewoźnika.

⁸³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸⁴ Stronom zapewniono dostęp do dokumentów legalizacyjnych [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] możliwość udziału przedstawiciela drugiej strony w pomiarach [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.], przeprowadzenia audytu tych urządzeń [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] bądź audytu prawidłowości procesu ważenia [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.].

Kupującemu zapewniono możliwość złożenia reklamacji w przypadku – przekraczającej 2%⁸⁵ – udokumentowanej różnicy między masą netto deklarowaną przez sprzedającego w dokumencie przewozowym a masą netto odebranego węgla, stanowiącą różnicę wyników ważenia u kupującego masy brutto i tary. (akta kontroli str. 1304-1460)

W zakresie jakościowych rozliczeń wtórnych w umowach z [...] ⁸⁶ ustalono, że podstawę do określenia jakości każdej dostarczonej partii węgla stanowić będą wyniki badań laboratoryjnych przeprowadzonych przez kopalnię sprzedającego i kupującego. Założono pobieranie i przygotowanie – z każdej partii – próbek kontrolnych węgla, przechowywanych do dnia zatwierdzenia rozliczenia wtórnego. Stronom zapewniono prawo uczestnictwa w pobieraniu i badaniu laboratoryjnym dokonywanym przez drugą stronę. W umowach z [...] ⁸⁷ stwierdzono, że wtórne rozliczenia jakościowe dokonywane będą za okresy miesięczne, odrębnie dla każdej kopalni.

Określono też zakresy różnic w wynikach analiz jakościowych, tj. dla wartości opałowej 1.000 kJ/kg i zawartości siarki 0,2%, a w przypadku [...] ⁸⁸ dodatkowo zawartości popiołu do 3%. Ustalono, że jeżeli różnice nie będą większe, do ustalenia parametrów jakościowych, służących następnie ustaleniu ceny dostarczonego węgla, przyjęte zostaną średnie wyniki analiz wykonanych przez kupującego i sprzedającego (przewidziano także sposób postępowania na wypadek wystąpienia różnic przekraczających te wartości⁸⁹).

Przyjęto również, że średnioważone miesięczne wyniki jakościowe parametrów z poszczególnych dostaw węgla⁹⁰ stanowić będą podstawę do określenia ostatecznej ceny węgla dostarczonego w okresie rozliczeniowym. W przypadku, gdy wyliczone średnie ważone parametry jakościowe będą takie, że wyliczona w oparciu o nie cena węgla będzie różna od ceny wynikającej z faktur, kupujący w rozliczeniu wtórnym poda – wynikającą z różnicy tych cen – wartość nadpłaty (należnej kupującemu bonifikaty) albo przysługującej sprzedającemu dopłaty.

Dodatkowo przewidziano odpowiedzialność dostawcy za nienależyte wykonanie umowy, tj. za dostarczenie węgla, którego średnio ważone parametry jakościowe będą gorsze od parametrów granicznych, określonych umową:

- w umowie z [...] ⁹¹ zastrzeżono, że sprzedający udzieli kupującemu bonifikaty cenowej po 0,5% ceny wynikającej z wartości rzeczywistej danej partii węgla za każde rozpoczęte 500 kJ/kg poniżej granicznej wartości opałowej oraz za każde rozpoczęte 0,1% powyżej granicznej zawartości siarki,
- w umowie z [...] ⁹² ustalono, że sprzedający udzieli kupującemu bonifikaty od ceny netto przedmiotowej partii węgla po 1% ceny węgla w deklarowanej klasie zbytu: za każde rozpoczęte obniżenie wartości opałowej o 1.000 kJ/kg, za każde rozpoczęte przekroczenie zawartości siarki o 0,1% oraz za każde rozpoczęte przekroczenie zawartości popiołu o 1%.

Podstawę uregulowania należności wynikających z opisanych rozliczeń jakościowych stanowić miały faktury korygujące wystawione przez sprzedawcę.

(akta kontroli str. 1304-1389)

⁸⁵ Tj. nieprzekraczającej wartości wynikającej z tolerancji wag i przewidzianych powołanym rozporządzeniem w sprawie dopuszczalnych ubytków naturalnych.

⁸⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁸⁹ W takim przypadku przewidziano (w podanej kolejności): [a] możliwość wspólnego wykonania analizy posiadanych próbek kontrolnych sprzedającego i kupującego w jednym z laboratoriów stron – do rozliczeń przyjmuje się wówczas średnie arytmetyczne wyników próbek kontrolnych, [b] prawo pobrania próbki komisyjnej, do przygotowania po jednej próbce dla stron (do zbadania w laboratoriach stron) i próbki rozjemczej dla niezależnego akredytowanego laboratorium, [c] badanie w niezależnym laboratorium (GIG w Katowicach), którego wynik zostanie przyjęty do rozliczeń jakości węgla.

⁹⁰ W przypadku [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – wartości opałowej i zawartości siarki, a w przypadku [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] – wartości opałowej.

⁹¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁹² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

Inaczej kwestie te uregulowano w umowie z [...] ⁹³, według której jakość węgla miała być oznaczana przez laboratorium sprzedającego (posiadające akredytację w zakresie pobierania prób i wykonywania badań parametrów jakościowych węgla), na podstawie prób pobieranych podczas załadunku każdej partii ⁹⁴. Oba stronom przyznano też prawo zlecenia wykonania analizy z próbki rozjemczej sporządzonej przez sprzedającego, w terminie 30 dni od daty sprzedaży partii węgla, w niezależnym laboratorium (uzgodnionym odrębnie przez strony). W umowie z [...] ⁹⁵ (w brzmieniu obowiązującym w latach 2017–2018) nie przewidziano jakościowych rozliczeń wtórnych. Ustalono natomiast zasady uzgadniania jakości partii węgla, dla której wykonana została analiza rozjemcza (przez niezależne laboratorium) ⁹⁶. Przewidziano skorygowanie – współczynnikiem 0,95 – ceny jednostkowej każdej z partii węgla dostarczonych w danym miesiącu, gdy średnioważona z wartości rzeczywistych (określonych zgodnie z umową) danego parametru lub parametrów jakości, dla całego miesiąca kalendarzowego dostaw przekroczy wartość graniczną, określoną w umowie. W przypadku, gdyby kary nie pokryły „szkody ogólnej”, każda ze stron mogłaby dochodzić odszkodowania uzupełniającego.

Odnosnie odmiennych zasad rozliczeń z [...] ⁹⁷, Prezes EEO wyjaśnił, że: „węgiel z [...] ⁹⁸ zawsze był jednorodny (małe wahania parametrów), a wyniki naszego laboratorium wychodzą prawie zawsze wyższe (w zakresie wartości opałowej), co przy braku rozliczeń wtórnych jest dla Spółki opłacalne ekonomicznie”. (akta kontroli str. 1219-1223, 1390-1460)

W zakresie poddanych analizie (szerzej opisanej w pkt. 4.2.2 niniejszego wystąpienia) dostaw węgla z [...] ⁹⁹, wyniki przeprowadzonych w EEO badań laboratoryjnych, nie wykazały przekroczeń parametrów upoważniających do dokonania opisanych korekt cenowych.

4.2.1. W latach 2017–2018, na podstawie umów opisanych w pkt. 4.1.1 niniejszego wystąpienia, Spółka zakupiła 2.332,5 tys. t węgla o łącznej wartości netto [...] ¹⁰⁰ (wrazkosztami transportu), w tym: 1.181,1 tys. t węgla za [...] ¹⁰¹ w 2017 roku i 1.151,4 tys. t za [...] ¹⁰² w 2018 roku (średnia cena tony węgla z transportem wzrosła [...] ¹⁰³, tj. o 14,3%). Poniżej przedstawiono dane o zakupach dokonanych u poszczególnych dostawców. [...] ¹⁰⁴

(akta kontroli str. 1168, 1304-1460)

Badaniami kontrolnymi objęto rozliczenia dostaw węgla z sześciu miesięcy ¹⁰⁵, w których dostawy realizowali wszyscy trzej dostawcy ([...] ¹⁰⁶). W ramach zbadanych 266 ¹⁰⁷ dostaw, EEO zakupiła 614.483 t węgla ¹⁰⁸ o wartości [...] ¹⁰⁹. Według wyników ważeń kontrolnych w EEO dostarczono 617.672,6 t węgla, czyli o 3.189,6 t ¹¹⁰ więcej (0,52%). Wszystkie zobowiązania z tytułu tych dostaw zostały terminowo uregulowane przez EEO. Dostawy realizowane były wyłącznie transportem kolejowym, który zapewnili dostawcy. Przyjęcie

⁹³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁹⁴ Dopuszczono możliwość kontroli procesu opróbowania u sprzedającego przez kupującego oraz kontroli procesu opróbowania u kupującego przez sprzedającego.

⁹⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁹⁶ W zależności od wielkości różnicy między wartością opałową danej partii, oznaczoną przez sprzedającego i wykazaną przez laboratorium dokonujące analizy rozjemczej – do rozliczeń miały być przyjęte parametry: [a] wyznaczone przez sprzedającego – przy różnicy mniejszej do 400 kJ/kg, [b] wyliczone jako średnia arytmetyczna tych dwóch wyników – przy różnicy w przedziale od 400 kJ/kg do 800 kJ/kg, [c] parametry wyznaczone przez laboratorium dokonujące analizy rozjemczej – przy różnicy większej od 800 kJ/kg.

⁹⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁹⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

⁹⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa j.w.

¹⁰⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa j.w.

¹⁰¹ Tajemnica przedsiębiorstwa j.w.

¹⁰² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁰³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁰⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁰⁵ Tj. dostawy odebrane w czerwcu, wrześniu i grudniu 2017 roku oraz kwietniu, lipcu i październiku 2018 roku.

¹⁰⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁰⁷ W tym: 67 z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.], 58 z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] i 141 z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.].

¹⁰⁸ Waga przyjęta do rozliczeń i zafakturowana.

¹⁰⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁰ W tym 3.798,71 t nadwyżek i 609,21 t niedoborów.

dostaw węgla dostarczanych do EEO odbywało się zgodnie z procedurami określonymi w instrukcji gospodarki paliwem produkcyjnym. Dla każdej dostawy dysponowano listem przewozowym z określoną łączną masą węgla i masą węgla w poszczególnych wagonach. Dane o masie węgla i wartości dostawy zawarto w fakturach wystawionych przez dostawców. Parametry jakościowe węgla ustalone przez dostawcę (wartość opałowa oraz zawartość siarki całkowitej, popiołu i wilgotności całkowitej) wyszczególniono w fakturach ([...]¹¹¹) albo w dołączonych certyfikatach jakości węgla ([...]¹¹²). Dane zawarte w dokumentach dostaw (fakturach, listach przewozowych) były ze sobą zgodne. Faktury zawierały wszystkie elementy określone w umowie i wymagane przepisami prawa, w szczególności art. 106 e ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług¹¹³. (akta kontroli str. 1608-1628, 1697-1701)

Objęte badaniami dostawy zostały zrealizowane na podstawie miesięcznych zamówień EEO, mieszczących się w kwartalnych wielkościach określonych umowami. W przypadku zamówionych na lipiec 2018 roku 116,5 tys. t węgla dostawcy dostarczyli 115,3 tys. t. W pozostałych pięciu miesiącach doszło do większych różnic w realizacji zamówień. I tak:

- w czerwcu 2017 roku dostarczono 93,2 tys. t z zamówionych 115,4 tys. t, przede wszystkim w wyniku mniejszych dostaw z [...] ¹¹⁴ (dostarczono odpowiednio 28,3 tys. t i 46,2 tys. t z zamówionych 40 tys. t i 55,4 tys. t),
- we wrześniu 2017 roku dostarczono 115,1 tys. t z zamówionych 147 tys. t, głównie w wyniku mniejszych dostaw z [...] ¹¹⁵ (dostarczono 47,1 tys. t zamiast 75 tys. t),
- w grudniu 2017 roku dostarczono 86,2 tys. t z zamówionych 89,2 tys. t, przy czym wystąpiły ograniczone dostawy z [...] ¹¹⁶ (dostarczono 18,8 tys. t z 37 tys. t zamówionych u tego dostawcy) i zwiększone – w stosunku do zamówień – dostawy z [...] ¹¹⁷ (30,7 tys. t i 36,7 tys. t z zamówionych odpowiednio 25,8 tys. t i 26,3 tys. t),
- w kwietniu 2018 roku miały miejsce ograniczone dostawy z [...] ¹¹⁸ (dostarczono 35,3 tys. t zamiast 40 tys. t) i z [...] ¹¹⁹ (dostarczono 12,7 tys. t z 20 tys. t zamówionych),
- w październiku 2018 roku dostarczono 119,6 tys. t z zamówionych 129 tys. t, głównie za sprawą mniejszych dostaw z [...] ¹²⁰ (81,1 tys. t zamiast 89,3 tys. t).

Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że: „naturalnym powodem niepełnej realizacji zamówień mogącym wynosić nawet do 10 tys. t miesięcznie mogą być: przesunięcia dostaw zamówionych w danym miesiącu na miesiąc następny z uwagi na długi czas transportu [...] dostawy dojechały dopiero w następnym [...] okresie rozliczeniowym), problemy produkcyjne u dostawcy – np. zmniejszenie wydobywania węgla w jednej z kopalń, chwilowe problemy logistyczne u dostawcy z podstawianiem (przekierowywaniem środków transportu). W takich sytuacjach, jeżeli ilości zamówione są nadal niezbędne ujmujemy je w zamówieniach (zwiększonych) na kolejne miesiące”. Dotyczyć to miało 2018 roku, natomiast w 2017 roku „główną przyczyną [...] było niepodstawianie (pod załadunek w kopalniach) przez przewoźników odpowiedniej ilości środków transportu. Brak [...] odczuły wszystkie firmy przewożące materiały transportem kolejowym. Według naszej wiedzy spowodowane to było zatorami na szlakach kolejowych w wyniku prowadzenia bardzo szerokiego zakresu remontów w trakcji kolejowej. Ze względu na trudności z utrzymaniem odpowiedniego poziomu zapasu uzgadnialiśmy z dostawcami coraz wyższe plany dostaw węgla (zamówienia), które nie były realizowane z powodu niewydolności infrastruktury kolejowej”. Według wyjaśnienia, pracownicy realizujący umowy (po obu stronach) kontaktują się (telefonicznie i mailowo) w sprawach realizacji harmonogramu (wysłane składy, opóźnienia, przesunięcia, korekty itp.).

¹¹¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹³ Dz.U. z 2018 r. poz. 2174, ze zm.

¹¹⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹¹⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

Odnosząc się do kwestii braku w umowach postanowień w sprawie kar za niepełną lub nieterminową realizację dostaw węgla w ramach okresów miesięcznych (objętych zamówieniami), Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że: „zmiany umów formalnie leżą w gestii Zarządów i na jakakolwiek zmianę [...] muszą wyrazić zgodę obie Strony”. W umowach z [...] ¹²¹, obowiązujących w 2018 roku, „udało się tę kwestię w pewnym zakresie wprowadzić (kary za niezrealizowanie kwartalnych ilości dostaw)”. (akta kontroli str. 1690-1696)

4.2.2. Wszystkie objęte kontrolą dostawy zostały poddane badaniom parametrów jakościowych węgla w Laboratorium Badań Chemicznych EEO. Objęto nimi m.in. badania na: wartość opałową, ciepło spalania oraz zawartość: siarki całkowitej, popiołu i wilgotności całkowitej ¹²². Wyniki tych badań udokumentowano sprawozdaniami, przechowywanymi w Laboratorium (w formie wydruków). Wyniki badań (oddzielnie dla każdej dostawy) wprowadzono do informatycznej bazy danych i dostarczano – drogą elektroniczną – do Sekcji RUZP, w której były zestawiane z wynikami podanymi przez dostawcę i stanowiły podstawę do rozliczeń między Spółką a dostawcami.

Zgodnie z postanowieniami zawartych umów, miesięczne rozliczenia wtórne (odnoszące się wyłącznie do parametrów jakościowych węgla) zostały dokonane – odrębnie dla każdej kopalni – w zakresie dostaw zrealizowanych przez [...] ¹²³ (nie sporządzano takich rozliczeń z [...] ¹²⁴, gdyż w umowach ich nie przewidziano). Rozliczenia wtórne sporządzane były przez Kierownika Sekcji RUZP lub specjalistę ds. energetycznych w tej sekcji i zatwierdzone przez Dyrektora Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej. Do rozliczeń przyjmowano dane wynikające z dokumentów stanowiących podstawę ich dokonywania, w tym wyniki badań laboratoryjnych węgla w EEO, a sposób dokonywania rozliczeń jakościowych był zgodny z umowami. Wszystkie rozliczenia wtórne zostały przekazane dostawcom. Po ich zaakceptowaniu, dostawcy do każdej z dostaw wystawili faktury korygujące. W ich rezultacie, do pierwotnie zafakturowanej kwoty 158.656.800,61 zł netto, EEO dopłaciła 275.835,90 zł (0,2%). Kwota ta wynikała z naliczonych:

- 1.596.322,56 zł niedopłat z tytułu dostaw, w których średnioważone miesięczne wyniki jakościowe (wartości opałowej w przypadku [...] ¹²⁵ lub wartości opałowej i zawartości siarki w przypadku [...] ¹²⁶) były lepsze niż zafakturowane,
- 1.320.486,76 zł nadpłat z tytułu dostaw, w których powyższe wyniki były gorsze. W kwocie tej mieściły się również naliczone bonifikaty: [a] w przypadku [...] ¹²⁷ – za dostarczenie w danym miesiącu węgla, którego średnioważone parametry jakościowe były gorsze od umownych parametrów granicznych (bonifikaty od ceny przedmiotowej partii węgla) ¹²⁸, [b] w przypadku [...] ¹²⁹ – za dostarczenie partii węgla,

¹²¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²² Zasady pobierania i przygotowywania próbek laboratoryjnych węgla zostały określone w instrukcji Nr 9 „Zasady pobierania i postępowania z próbkami węgla z dostaw kolejowych” (z maja 2016 roku), w której m.in. przyjęto postępowanie zgodne z normą PN-G-04502:2014-11 (p.5.3.1.4 przy mechanicznym poborze próbek, p.5.2.2. i p.5.3.1.2). Częstotliwość poboru próbek określono w instrukcji Nr 10 „Instrukcji eksploatacji automatycznych próbobiorni paliw stałych” (ze stycznia 2013 roku).

¹²³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹²⁸ Zgodnie z umowami bonifikaty dotyczyły takich parametrów, jak: wartość opałowa, zawartość siarki, zawartość popiołu. W badanej próbie doszło do przekroczenia maksymalnej zawartości popiołu w 14 z 69 dostaw z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.]. Udzielono bonifikat za każde rozpoczęte przekroczenie zawartości popiołu o 1% (średnia arytmetyczna wyliczona z średnich ważonych parametrów węgla z całomiesięcznych dostaw osobno dla wyników jakościowych dostawcy i odbiorcy) – po 1% ceny węgla, tj.: [a] bonifikaty 1% do: trzech dostaw z września 2017 roku (nr. listów przewozowych 172676, 172759 i 172874), trzech dostaw z kwietnia 2018 roku (nr. listów przewozowych 235, 253 i 270) oraz trzech dostaw z października 2018 roku (nr. listów przewozowych 698, 732 i 749), [b] bonifikaty 2% do: pięciu dostaw z października 2018 roku (nr. listów przewozowych 503102, 503110, 503326, 503417 i 503565).

¹²⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

którego parametry jakościowe określone zgodnie z umową wykraczały poza umowne parametry graniczne¹³⁰.

Wszystkie należności wynikające z faktur korygujących zostały przez strony uregulowane, przy czym EEO zrealizowała wszystkie płatności z zachowaniem umownych terminów. Wystąpiły zaś przypadki opóźnień (od jednego do siedmiu dni) w regulowaniu należności przez [...] ¹³¹ w 2018 roku. (akta kontroli str. 1509-1628, 1656-1663, 1697-1701, 1762-1774)

W przypadku dostaw z [...] ¹³² nie stosowano rozliczeń wtórnych. Podstawę ustalenia jakości każdej partii (dostawy) węgla stanowił wynik analizy próbki wykonanej przez laboratorium dostawcy. W EEO dokonywano badania jakości odebranych dostaw węgla, które to badania wykazały, iż jego parametry jakościowe (średnioważone z wartości rzeczywistych danego parametru dla danego miesiąca) mieściły się w ramach parametrów granicznych określonych umową (wartość opałowa – min. 20.000 kJ/kg, zawartość popiołu – max. 25%, zawartość siarki – max. 1,4%) ¹³³. (akta kontroli str. 1390-1460, 1608, 1619, 1697-1701)

4.2.3. Objęte badaniem dostawy węgla były zważone na wadze EEO, co udokumentowano wydrukami ważeń, z wyjątkiem jednej dostawy (z 14 września 2017 r. z [...] ¹³⁴, list przewozowy nr 239467), której nie zważono z powodu dokonywania w tym czasie legalizacji wagi (do rozliczeń przyjęto wagę deklarowaną przez dostawcę). W wyniku powyższego masę odebranego węgla (w ramach 266 dostaw) ustalono na 617.672,63 t, tj. więcej o 3.189,50 t (w tym 3.798,71 t nadwyżek i 609,21 t niedoborów) niż według ważeń dostawców.

Wszystkie objęte badaniem dostawy rozliczono w oparciu o masę węgla zadeklarowaną przez dostawcę. Dotyczyło to również 17 dostaw, w których – według ważeń kontrolnych w EEO – wystąpiły nadwyżki węgla przekraczające 2% (tj. przewidzianą umowami wielkość wynikającą z tolerancji wag i ubytków naturalnych) w stosunku do wagi podanej przez dostawcę. W umowach z dostawcami, w takich sytuacjach przewidziano obowiązek albo możliwość składania reklamacji, czego EEO jednak nie dokonywała, co opisano poniżej.

1. Pomimo zapisu w umowie z [...] ¹³⁵, że w przypadku różnicy pomiędzy masą netto węgla zadeklarowaną przez sprzedającego w liście przewozowym dla danej partii, a masą stwierdzoną u kupującego w danej partii przekraczającej wielkość +/- 2% masy netto zadeklarowanej dla danej partii, kupujący ma obowiązek złożyć reklamację ilościową, nie zareklamowano dostawy odebranej 7 grudnia 2017 r. z nadwyżką 52 t, (2,23%), co zostało szerzej opisane w dalszej części wystąpienia, w sekcji „*Stwierdzone nieprawidłowości*”. Natomiast w dwu kolejnych dostawach [...] ¹³⁶, odebranych 22 i 26 lipca 2018 r., odpowiednio:

- 2.403,3 t węgla, z nadwyżką 59,1 t (2,52%), w stosunku do wagi zadeklarowanej i zafakturowanej – 2.344,2 t (list przewozowy nr 519314),
- 2.393,30 t, z nadwyżką 50,75 t (2,17%), w stosunku do wagi zadeklarowanej i zafakturowanej – 2.342,55 t (list przewozowy nr 519678),

nadwyżki – według wyjaśnień Dyrektora Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej – były „efektem nieprawidłowych wskazań wagi [...] w związku z czym

¹³⁰ Zgodnie z umowami bonifikaty dotyczyły takich parametrów, jak: wartość opałowa i zawartość siarki. W zbadanej próbie dotyczyło to jednej z 143 dostaw z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] (odebranej 3 grudnia 2017 r., list przewozowy nr 9210), w której średnia arytmetyczna wyników badań wartości opałowej wyniosła 19.489 kJ/kg (przy granicznej 20.000 kJ/kg) – udzielono bonifikaty 1% (za każde rozpoczęte 500 kJ/kg poniżej wartości granicznej – 0,5%).

¹³¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³³ Za objęte badaniem miesiące, porównanie średnioważonych wartości poszczególnych parametrów dla danego miesiąca z wyników badań u dostawcy i w EEO przedstawiały się następująco: [a] wartość opałowa (kJ/kg): 20.408 – 21.693, 20.934 – 21.584, 21.201 – 21.695, 20.936 – 21.318, 21.035 – 21.801, 20.738 – 21.432; [b] zawartość popiołu (%): 25,29 – 21,39, 23,48 – 21,89, 23,37 – 22,15, 23,93 – 23,21, 23,95 – 21,88, 23,83 – 22,13; [c] zawartość siarki (%): 9,25 – 1,05, 1,04 – 1,04, 1,04 – 1,03, 1,04 – 1,05, 0,94 – 0,93, 1,06 – 1,06. Stosownie do postanowień umowy, rzeczywiste parametry jakościowe węgla podlegały zaokrągleniu zgodnie z zasadami matematycznymi z dokładnością: wartość opałowa – do 100 kJ/kg, zawartość popiołu do 1%, zawartość siarki – do 0,1%.

¹³⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

EEO wystąpiło [...] do [...] ¹³⁷ aby wskazane dostawy rozliczone zostały na podstawie wagi deklarowanej przez Dostawcę. [...] ¹³⁸ wyraziło zgodę aby obie wskazane dostawy rozliczone zostały wg wagi deklarowanej w liście przewozowym”. Wyjaśnienia te, potwierdzała korespondencja z dostawcą i protokół serwisowy, potwierdzający usterkę mechaniczną „polegającą na wspierciu szyn pomostu 1 na szynach strefy najazdowej (prawdopodobnie w skutek rozszerzenia się materiału szyn pod wpływem [...] wysokiej temperatury). Innym elementem wpływającym na jakość pracy wagi [...] był słabo ubity tłuczeń, a przez to praca podkładów w strefie najazdowej”.

(akta kontroli str. 1439-1440, 1668-1689, 1697-1718)

2. Chociaż zapisy w umowach zawartych z [...] ¹³⁹ stanowiły, że udokumentowane przez kupującego, przekraczające 2% wagi netto, różnice w ilościach dostarczonego węgla między ilością deklarowaną w dokumencie przewozowym przez sprzedającego a ilością sprawdzoną przez kupującego poprzez ważenie brutta i tary, „będą podstawą” albo „upoważniają” (sformułowanie w zależności od umowy) do reklamacji ilościowej zgłoszonej na piśmie przez kupującego, EEO nie zgłosiła reklamacji w stosunku do następujących, odebranych dostaw:

- 2 września 2017 r. [...] ¹⁴⁰ – list przewozowy nr 239269) – 2.433,6 t, z nadwyżką 70,6 t, tj. 2,99 % (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.363 t),
- 3 września 2017 r. [...] ¹⁴¹ – list przewozowy nr 239285) – 2.311,6 t, z nadwyżką 55,6 t, tj. 2,46% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.256 t),
- 24 września 2017 r. [...] ¹⁴² – list przewozowy nr 239707) – 2.420,15 t, z nadwyżką 52,15t, tj. 2,20% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.368 t),
- 21 lipca 2018 r. [...] ¹⁴³ – list przewozowy nr 502153) – 2.437,1 t, z nadwyżką 70,1 t, tj. 2,96% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.367 t),
- 18 lipca 2018 r. [...] ¹⁴⁴ – list przewozowy nr 494) – 2.743,45 t, z nadwyżką 78,45 t, tj. 2,94% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.665 t).

Wartość tych nadwyżek, według cen uwzględniających wtórne rozliczenia jakościowe, wyniosła [...] ¹⁴⁵. (akta kontroli str. 1351, 1366, 1381, 1668-1689, 1697-1712)

3. Pomimo zapisu w umowie z [...] ¹⁴⁶, że w przypadku udokumentowanej przez kupującego, przekraczającej 2%, różnicy między masą netto węgla deklarowaną przez sprzedającego w liście przewozowym a masą netto stanowiącą wynik ważenia u kupującego masy brutto i tary, kupujący może złożyć reklamację ilościową na piśmie w terminie 7 dni od daty otrzymania dostawy – EEO nie reklamowała następujących odebranych dostaw:

- 28 czerwca 2017 r. [...] ¹⁴⁷ – list przewozowy nr 405555) – 2.356 t, z nadwyżką 47,68 t, tj. 2,07% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.308,32 t),
- 2 września 2017 r. [...] ¹⁴⁸ – list przewozowy nr 407569) – 2.352,1 t, z nadwyżką 47,96 t, tj. 2,08% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.304,14 t),
- 2 września 2017 r. [...] ¹⁴⁹ – list przewozowy nr 407593) – 2.294,4 t, z nadwyżką 46,82 t, tj. 2,08% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.247,58 t),
- 18 września 2017 r. [...] ¹⁵⁰ – list przewozowy nr 005413) – 2.434,9 t, z nadwyżką 116,3 t, tj. 5,02% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.318,6 t),

¹³⁷Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹³⁹Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴¹Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴²Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴³Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁴⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

- 23 września 2017 r. ([...]¹⁵¹ – list przewozowy nr 218404) – 2.371,60 t, z nadwyżką 48,3 t, tj. 2,08% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.323,3 t),
- 15 lipca 2018 r. ([...]¹⁵² – list przewozowy nr 503334) – 2.407,15 t, z nadwyżką 71,9 t, tj. 3,08% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.335,25 t),
- 15 lipca 2018 r. ([...]¹⁵³ – list przewozowy nr 503409) – 2.410,75 t, z nadwyżką 78,65 t, tj. 3,37% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.332,1 t),
- 15 lipca 2018 r. ([...]¹⁵⁴ – list przewozowy nr 503292) – 2.404,6 t, z nadwyżką 65,8 t, tj. 2,81% (waga zadeklarowana i rozliczona – 2.338,8 t),
- 17 lipca 2018 r. ([...]¹⁵⁵ – list przewozowy nr 500959) – 2.382,65 t, z nadwyżką 52,95 t, tj. 2,27% (waga deklarowana i rozliczona – 2.329,7 t).

Wartość tych nadwyżek, według cen uwzględniających wtórne rozliczenia jakościowe, wyniosła [...] ¹⁵⁶. (akta kontroli str. 1311, 1668-1689, 1697-1712, 1722-1723)

Odnosnie dostaw z [...] ¹⁵⁷ Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że [...] ¹⁵⁸ i EEO we współpracy handlowej „nie traktują wykazanych [...] różnic pomiędzy ważeniem kontrolnym a wagą deklarowaną jako nadwyżek towaru, które należy reklamować. Powyższe zapisy stosowane są tylko w sytuacjach ewidentnych, udokumentowanych niedoborów/nadwyżek węgla w stosunku do ilości deklarowanych w liście przewozowym. Wykazane [...] nadwyżki traktowane są jako różnice uzasadnione (wynikające): sposobem ważenia, klasą dokładności urządzeń i warunkami atmosferycznymi (najczęściej wzrost ciężaru właściwego węgla - opady)”.

Dodatkowo Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, iż Spółka zakupuje wyrób akcyzowy (węgiel energetyczny) w ilości zważonej na wadze dostawcy. W tym zakresie na dostawców nałożone są wymagania dotyczące poprawności eksploatacji wag (przeglądy, sprawdzenia, legalizacje, wzorcowania itp.). EEO ma zagwarantowane dokonywanie na miejscu w kopalni kontroli procesu ważenia i uzyskiwania na żądanie niezbędnych dokumentów legalizacyjnych. „Ze względu na nieprzewidziane zdarzenia (uszkodzenie wagi u dostawcy, ubytki/usypy w czasie transportu, opady obfite deszczu, śniegu itp.) na wniosek EEO wprowadzono do umów procedurę kontroli ilości kupowanego węgla – możliwość przeprowadzenia ważenia kontrolnego na wadze dynamicznej (podczas przejazdu pociągu) w EEO. Strony umówiły się, że różnica (najczęściej brak) wynosząca 2% upoważnia EEO do wniesienia reklamacji. Ponieważ handlowo unormowane w umowach postępowanie przy kontrolnym ważeniu wyglądało różnie, stąd też różne traktowanie (handlowe) występujących różnic na +”. Odnosząc się do tych wyjaśnień, Najwyższa Izba Kontroli pragnie zauważyć, że w świetle postanowień umów z dostawcami, tego typu wyjaśnienia nie znajdują uzasadnienia, gdyż to nadwyżki do 2% uznawane są przez strony za dopuszczalne i wynikające z „tolerancji wag i dopuszczalnych ubytków naturalnych” ([...] ¹⁵⁹), „klas dokładności zainstalowanych wag oraz ubytków naturalnych powstałych w trakcie dostawy” ([...] ¹⁶⁰).

(akta kontroli str. 1713-1718)

Wartość powyższych nadwyżek na koniec lat 2017–2018 została zaksięgowana w pozostałe przychody operacyjne. W Spółce bowiem, w przypadku niedoboru/nadwyżki masy węgla przekraczającej 1,5%, sporządzano protokół niedoboru/nadwyżki, który – zgodnie z instrukcją gospodarki paliwem produkcyjnym ¹⁶¹ – stanowił podstawę przyjęcia

¹⁵¹Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁴Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁵⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶¹ Stosownie do pkt. 10.2.4 tej instrukcji, [a] jeżeli różnica między masą deklarowaną przez dostawcę a masą stwierdzoną w ważeniach kontrolnych dla danej dostawy – skorygowana o ewentualny ubytek z protokołu dotyczącego ubytku ładunku – mieści się w granicach 1,5%, na stan magazynowy dostawa węgla przyjmowana jest zgodnie z jej wagą deklarowaną (pomniejszoną o ewentualne ubytki ujęte w protokole ubytku ładunku); [b] jeżeli różnica między masą deklarowaną przez dostawcę a masą stwierdzoną

do magazynu ilości z ważenia w EEO. W badanej próbie wystąpiła jedna dostawa z niedoborem przekraczającym 1,5% (42,45 t) masy węgla zadeklarowanej przez dostawcę¹⁶² i 33 dostawy, w których wystąpiły nadwyżki powyżej 1,5% na ogółem 1.729,89 t (saldo tych 34 dostaw wyniosło +1.687,44 t). Przy czym:

- nadwyżki z 29 dostaw i część nadwyżek z dwóch kolejnych dostaw, tj. 1.601,69 t (o wartości [...] ¹⁶³ bez kosztów transportu) ujęto w zestawieniu nadwyżek węgla i na koniec roku ich wartość zaksięgowano w pozostałe przychody operacyjne,
- nadwyżki (128,2 t o wartości [...] ¹⁶⁴ bez kosztów transportu) z czterech dostaw (w tym z dwóch częściowo) skompensowano z niedoborami, które wystąpiły w tym samym roku u tych samych dostawców.

(akta kontroli str. 1697-1701, 1723-1759, 2021, 2039-2067, 2141-2145)

W ramach pozostałych 232 (z 266 zbadanych) dostaw, w których według ważenia w EEO wystąpiły różnice mniejsze niż 1,5% – w stosunku do wyniku ważenia na wagach dostawców – EEO uzyskała nadwyżkę 1.502,06 t (w tym 2.068,82 t nadwyżek i 566,76 t niedoborów, których wartość wyniosła odpowiednio [...] ¹⁶⁵ bez kosztów transportu).

(akta kontroli str. 1668-1688, 1722, 2022-2034)

Spośród 266 zbadanych dostaw, 37 dostarczono do EEO niekompletne, tj. z brakiem od jednego do trzech wagonów (łącznie 48 wagonów z 2.790 t węgla, według masy deklarowanej przez dostawcę). W Dziale RUZP prowadzono ewidencję takich wagonów, zawierającą: datę nadania przesyłki, nr wagonu, liczbę ton, nr listu przewozowego, nazwę kopalni, datę przybycia dostawy, datę przybycia brakującego wagonu. Ostatecznie wszystkie wagony dotarły do EEO w późniejszych terminach. Osiem z tych dostaw pochodziło z [...] ¹⁶⁶ (nie stosowano rozliczeń wtórnych), kolejne dwie (z października 2018 roku) zafakturowano bez brakujących dwóch wagonów, a dla 21 dostaw (w tym ośmiu z października 2018 roku) jakościowe rozliczenia wtórne zostały sporządzone po odebraniu brakujących wagonów. W przypadku sześciu dostaw z 2017 roku (z sześcioma brakującymi wagonami z 352,26 t węgla) miesięczne rozliczenia wtórne – obejmujące całą masę zadeklarowaną przez dostawcę – sporządzono i zatwierdzono w EEO przed ich odbiorem. Brakujące wagony dotarły do EEO po sporządzeniu miesięcznych rozliczeń, w których ujęto również węgiel z tych wagonów, mimo że faktycznie nie było go jeszcze w EEO. Dotyczyło to dostaw z:

- a) 25 czerwca 2017 r. z [...] ¹⁶⁷ (list przewozowy nr 237461) z brakiem jednego wagonu (59,5 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (13 lipca 2017 r.), który przybył 18 lipca 2017 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla faktycznie odebranego a przyjętego do rozliczenia wynosiła 71,75 t, co stanowiło 3% deklarowanej wagi),
- b) 26 czerwca 2017 r. z [...] ¹⁶⁸ (list przewozowy nr 405522) z brakiem jednego wagonu (57,02 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (11 lipca 2017 r.), który przybył 18 lipca 2017 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla odebranego i przyjętego do rozliczenia wynosiła 62,5 t, czyli 2,7% deklarowanej wagi),
- c) 14 grudnia 2017 r. z [...] ¹⁶⁹ (list przewozowy nr 862) z brakiem jednego wagonu (58,8 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (19 stycznia 2018 r.), który przybył 12 lutego 2018 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla faktycznie odebranego a przyjętego do rozliczenia wynosiła 51,05 t, tj. 2,6% deklarowanej wagi),

w ważeniach kontrolnych dla danej dostawy – skorygowana o ewentualny ubytek z protokołu dotyczącego ubytku ładunku – przekracza 1,5%, sporządza się protokół niedoboru lub nadwyżki ilości węgla w dostawie (protokół jest podstawą do przyjęcia dostawy węgla do magazynu według wyniku ważenia kontrolnego).

¹⁶² Dotyczyło to dostawy z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] z 5 lipca 2018 r. (list przewozowy nr 502971), w związku z czym sporządzono protokół niedoboru, wskazując do przyjęcia do magazynu ilość z ważenia w EEO, tj. 2.278,85 t przy zadeklarowanych 2.321,3 t (niedobór 42,45 t, co stanowiło 1,83%).

¹⁶³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁷ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁶⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

- d) 15 grudnia 2017 r. z [...] ¹⁷⁰ (list przewozowy nr 528) z brakiem jednego wagonu (58,44 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (31 stycznia 2018 r.), który przybył 12 lutego 2018 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla faktycznie odebranego i przyjętego do rozliczenia wynosiła 60,08 t, co stanowiło 3% deklarowanej wagi),
- e) 17 grudnia 2017 r. z [...] ¹⁷¹ (list przewozowy nr 241026) z brakiem jednego wagonu (59 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (19 stycznia 2018 r.), który przybył 29 stycznia 2018 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla odebranego i przyjętego do rozliczenia wynosiła 46,05 t, tj. 2% deklarowanej wagi),
- f) 30 grudnia 2017 r. z [...] ¹⁷² (list przewozowy nr 241265) z brakiem jednego wagonu (59,5 t) na dzień sporządzenia rozliczenia (19 stycznia 2018 r.), który przybył 21 stycznia 2018 r. (na dzień sporządzenia rozliczenia różnica między wagą węgla faktycznie odebranego i przyjętego do rozliczenia wynosiła 53,25 t, co stanowiło 2,2% deklarowanej wagi).

Przypadki takie nie wystąpiły w październiku 2018 roku, w którym dwie dostawy (po jednej z [...] ¹⁷³) zafakturowano bez brakujących wagonów, a rozliczenie z [...] ¹⁷⁴ sporządzono po przybyciu wszystkich brakujących wagonów. Świadczy to o niejednolitym postępowaniu w takich samych sytuacjach, co mogło wynikać z braku procedur wewnętrznych i regulacji umownych w tym zakresie. (akta kontroli str. 1664-1667, 1697-1701)

Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej – który zatwierdził rozliczenia miesięczne – wyjaśnił, że: „taki sposób realizacji umowy (w tym sporządzania rozliczeń wtórnych) strony stosowały bazując na obopólnej zgodnej interpretacji zapisów umowy. Sposób ten bazował na tym, że rozliczenie wtórne obejmuje cały wolumen węgla, który został nadany od Dostawcy. Każdy nadany przez Dostawcę wagon, który został wyłączony z głównego składu jest monitorowany na bieżąco (znane jest jego położenie na szlaku kolejowym) i w każdym przypadku dojeżdżał do EEO. Sporządzenie rozliczenia wtórnego nie kończy procesu rozliczenia miesięcznego (jest tylko pośrednim etapem). Zakończeniem procesu rozliczenia zakupu jest wystawienie faktury korygującej i jej zapłata. Według mojej wiedzy faktury korygujące, co do zasady, wystawiane były po potwierdzeniu przez EEO dotarcia wagonu. W sytuacji gdyby zdarzyło się, że faktura korygująca została wystawiona a wagon by się „nie odnalazł” faktura korygująca jakoś musiała by zostać zapłacona. Na wniosek reklamacyjny EEO Dostawca zobowiązany byłby do wystawienia nowej faktury korygującej na ilość pomniejszoną o brakujące wagony”.

(akta kontroli str. 1713-1718)

NIK zauważa, że w sporządzonych rozliczeniach wtórnych ujęto – mimo braku wagonów – ilość węgla taką jak w liście przewozowym (i na taką ilość wystawiono fakturę). W rozliczeniu nawet nie uczyniono wzmianki o brakach ilościowych. Przedstawiony w wyjaśnieniu sposób postępowania nie wynikał z zawartych umów z dostawcami. W umowach zawarte były zapisy, według których reklamacje ilościowe podlegały zgłoszeniu na piśmie przez kupującego, w terminie pięciu, siedmiu dni roboczych od daty otrzymania dostawy. Natomiast jakościowe rozliczenia wtórne sporządzano po upływie nawet ponad miesiąca od otrzymania dostawy, co dotyczyło również niektórych z opisanych przypadków.

(akta kontroli str. 1277-1460, 1509-1607)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na niezareklamowaniu przez Spółkę jednej z 58 zbadanych dostaw węgla z [...] ¹⁷⁵ i rozliczeniu jej według wagi zadeklarowanej przez dostawcę w liście przewozowym i fakturze. Postąpiono tak, mimo że ważenie kontrolne w EEO wykazało nadwyżkę ponad 2% (tj. wykraczającą poza – przewidzianą umową – wielkość wynikającą z tolerancji wag i ubytków naturalnych) w stosunku do wagi podanej przez dostawcę. Była to dostawa odebrana 7 grudnia 2017 r. (list przewozowy nr 026203), którą – według ważenia w EEO – dostarczono 2.384,4 t węgla (waga zadeklarowana i zafakturowana

¹⁷⁰ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷¹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷² Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷³ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷⁴ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷⁵ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

– 2.332,4 t), tj. z nadwyżką 52 t (2,23%) o wartości [...] ¹⁷⁶ (według cen uwzględniających wtórne rozliczenia jakościowe). Tymczasem według postanowień umowy, w przypadku różnicy pomiędzy masą netto węgla zadeklarowaną przez sprzedającego w liście przewozowym dla danej partii, a masą stwierdzoną u kupującego (lub wyliczoną, jako różnica masy i tary) w danej partii przekraczającej wielkość +/- 2% masy netto zadeklarowanej dla danej partii, kupujący ma obowiązek złożyć reklamację ilościową dla danej partii na piśmie, w terminie siedmiu dni roboczych od daty otrzymania dostawy ¹⁷⁷. Dyrektor Departamentu Sprzedaży i Gospodarki Energetycznej wyjaśnił, że: „*obie strony w efekcie końcowym nie dopatrzyły się dopuszczalnego przekroczenia/nadwyżki. Przyczyną przeoczenia mogło być to, że skład został dostarczony w rozbiu wagonowym. Umowa wskazuje obowiązek złożenia reklamacji w przypadku różnicy przekraczającej 2% tonażu deklarowanego w liście przewozowym. W związku z tym nie można było reklamować części dostawy, a EEO czekało na dostarczenie pozostałej części składu. Druga część składu dojechała po upływie jednego miesiąca a nadwyżka i wynikająca z niej rozbieżność umknęła obu stronom kontraktu*”. (akta kontroli str. 1439-1440, 1668-1689, 1697-1718)

OCENA CZĄSTKOWA

W latach 2017–2018 Spółka zakupiła węgiel w ilościach przewidzianych umowami zawartymi z dostawcami, odpowiadających jej potrzebom związanym z produkcją energii elektrycznej. W umowach zabezpieczono interesy gospodarcze odbiorcy. Zgodnie z umowami dokonano rozliczeń jakościowych dostaw węgla z wszystkich sześciu miesięcy objętych szczegółowymi badaniami kontrolnymi. Ustalenia kontroli wskazują jednak na potrzebę określenia zasad postępowania i rozliczeń z dostawcami w przypadku odbierania niekompletnych składów z węglem. Spółka nie stosowała – przewidzianej umowami – możliwości (a w jednym przypadku obowiązku) reklamowania dostaw z ilościami węgla większymi o ponad 2% niż zadeklarowane przez dostawców w listach przewozowych. Dla celów podatkowych przyjęła w tym zakresie zasadę ujmowania wartości nadwyżek (powyżej 1,5%) w pozostałe przychody operacyjne.

OBSZAR

5. Gospodarka odpadami powstałymi w wyniku spalania węgla kamiennego oraz związane z nią koszty

Opis stanu faktycznego

EEO posiadała decyzję udzielającą jej pozwolenia zintegrowanego na prowadzenie instalacji do spalania paliw ¹⁷⁸. Zasady gospodarowania odpadami (w tym odpadami instalacyjnymi powstającymi w związku z eksploatacją instalacji do spalania paliw, dopuszczonymi do wytworzenia w pozwoleniu zintegrowanym) uregulowane zostały w *Instrukcji postępowania z odpadami* ¹⁷⁹. Określono w niej m.in. rodzaje odpadów, sposób postępowania z nimi lub miejsca ich gromadzenia oraz osoby odpowiedzialne za gospodarkę nimi.

W zakresie odpadów powstających w sposób ciągły w procesie produkcji energii elektrycznej przewidziano:

- żużle, popioły paleniskowe i pyły z kotłów (kod 10 10 01) – bezpośrednio odbierane transportem samochodowym z miejsca wytwarzania,

¹⁷⁶ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁷⁷ W umowie z [Tajemnica przedsiębiorstwa jw.] zapisano, że wynagrodzenie z tytułu każdej dostawy węgla, obliczone jest jako iloczyn zadeklarowanej w liście przewozowym masy netto węgla i jego ceny jednostkowej, jeżeli rzeczywista masa netto dostarczonego węgla mieści się w granicach dopuszczalnej różnicy, tj. od 98% do 102% zadeklarowanej w liście przewozowym ilości danej partii węgla. W przypadku większej różnicy niż 2% strony dokonają obliczenia wynagrodzenia z tytułu takiej dostawy, jako iloczynu masy netto węgla ustalonej w wyniku rozpatrzenia przez sprzedającego reklamacji ilościowej oraz ceny jednostkowej węgla.

¹⁷⁸ Decyzja WŚR.I.6640/13/8/04/05 Wojewody Mazowieckiego z 20 grudnia 2005 r., ze zmianami, m.in. decyzjami Marszałka Województwa Mazowieckiego: Nr 294/15/PŚ.Z z 19 października 2015 r. (zmieniającą z urzędu decyzję, m.in. w zakresie obowiązywania pozwolenia – na czas nieoznaczony, wymagań zapewniających ochronę gleby, ziemi i wód gruntowych oraz zakresu i sposobu monitorowania emisji i procesów technologicznych) i Nr 368/15/PŚ.Z z 31 grudnia 2015 r. (na wniosek EEO, z powodu zmian instalacji, wynikających m.in. z uwzględnienia instalacji odazotowania spalin i modernizacji urządzeń odpływających, spalania biomasy w jednym z trzech kotłów).

¹⁷⁹ Instrukcja postępowania z odpadami w EEO (wydanie II), wprowadzona zarządzeniem Prezesa Zarządu EEO nr 14/DN/SRS/2018 z 29 sierpnia 2018 r. Wcześniej obowiązywała taka instrukcja (wydanie II) wprowadzona zarządzeniem Prezesa Zarządu EEO nr 14/DN/SRS/2017 z 28 lipca 2018 r. Poprzedzała je „Instrukcja gospodarki odpadami powstającymi w Zespole Elektrowni Ostrołęka S.A.”, wprowadzona decyzją Prezesa Zespołu Elektrowni Ostrołęka S.A. nr 7/DN/CO/98 z 23 listopada 1998 r.

- popioły lotne z węgla (kod 10 01 02) – transportowane pneumatycznie z miejsc wytwarzania do zbiorników retencyjnych stacji wysyłkowej popiołu,
- stałe odpady z wapniowych metod odsiarczania gazów odlotowych (kod 10 01 05) transportowane przenośnikami taśmowymi do miejsca magazynowania.

Odpady wytwarzane w EEO przekazywane były do transportu¹⁸⁰ firmom posiadającym stosowne pozwolenia na transport i przetwarzanie odpadów. Przekazanie do transportu takim firmom przewidziano także w przypadku odpadów mikrosfer z popiołów lotnych (kod 10 01 81) – transportowanych hydraulicznie na składowisko wraz z odpadami popiołu i żużla, w postaci mieszanki popiołowo-żużlowej (następnie zbieranych z powierzchni wody w osadniku wody powrotnej) – podlegających składowaniu na składowisku odpadów „Łęg”.

(akta kontroli str. 1802-1874, 1953-2014)

W latach 2017–2018 Spółka miała zawarte umowy, które zapewniały odbiór wszystkich wytworzonych przez nią w tym okresie odpadów powstałych w rezultacie spalania węgla:

1. Zagospodarowanie odpadów w postaci popiołów lotnych, mieszaniny popiołowo-żużlowej i mikrosfery, „w ilości równej sumie wytworzonych u Zamawiającego w każdym roku kalendarzowym odpadów (...)”, zapewniała umowa z SEM Sp. z o.o.¹⁸¹ z 20 kwietnia 2015 r., zawarta na 10 lat. Wykonawca zobowiązał się m.in. do odbioru i zagospodarowania tych odpadów¹⁸² za wynagrodzeniem netto¹⁸³, wynoszącym w latach 2017–2018 odpowiednio 3,48 zł/t i 3,55 zł/t. Przy czym wynagrodzenie EEO za załadunek tych odpadów przewyższało należności wypłacane wykonawcy i wynosiło odpowiednio 3,92 zł/t i 4 zł/t.
2. Odbiór całości powstającego w EEO reagipsu (będącego produktem eksploatacji instalacji odsiarczania spalin) zapewniały umowy z 14 czerwca 2011 r. i 29 maja 2018 r., zawarte z KST Sp. z o.o.¹⁸⁴ (wytwórcą tynków). Organizację i koszty załadunku oraz przeprowadzenia ważenia przypisano EEO. Cenę sprzedaży reagipsu w umowie z 2018 roku ustalono na 5,50 zł /t¹⁸⁵ netto. W pierwszej z tych umów EEO zobowiązała się dostarczenia minimalnej gwarantowanej ilości 40 tys. t rocznie, a KST do odbioru maksymalnie 80 tys. t rocznie odpadu. W drugiej z umów takich ograniczeń ilościowych nie zawarto. Z uwagi na powyższe, w maju 2018 roku EEO wypowiedziała umowy trzem innym mniejszym odbiorcom, którzy wykorzystywali odpad do produkcji podłoża pod grzybnie.

(akta kontroli str. 1875-1952)

Na początek 2017 roku EEO posiadała zgromadzone 8.296,1 tys. t. odpadów (w tym 8.284,9 t. mieszaniny popiołowo-żużlowej i 11,2 tys. t. odpadów z odsiarczania), których ilość na koniec 2018 roku zmalała do 8.264,3 tys. t (w tym 8.250,3 t. mieszaniny popiołowo-żużlowej i 14 tys. t. odpadów z odsiarczania).

¹⁸⁰ W przypadku odpadów z wapniowych metod odsiarczania gazów odlotowych niespełniających wymaganych parametrów – transport samochodowy na składowisko „Łęg”. Na składowisko to (w odległości 1 km w linii prostej od zakładu) transportem hydraulicznym przesyłano też odpady w postaci mieszaniny popiołowo-żużlowej.

¹⁸¹ Wykorzystujący mieszaniny popiołowo-żużłowe do produkcji cegieł i wyrobów ceramicznych oraz w podbudowach drogowych i do stabilizacji gruntu, a popioły jako dodatek do betonu, betonowych bloczków prefabrykowanych, w stabilizacji gruntu i jako wypełniacz asfaltu.

¹⁸² Wykonawca zobowiązał się do realizacji umowy przy użyciu istniejącej i będącej własnością EEO instalacji magazynowo-załadunkowej oraz przy użyciu instalacji nowo wzniesionej przez wykonawcę. Wykonawca zobowiązał się do wzniesienia dodatkowej instalacji magazynowo-załadunkowej popiołów lotnych (co najmniej dwa silosy) o pojemności umożliwiającej zmagazynowanie co najmniej pełnego dwudobowego „wypadu” popiołu lotnego z EEO, w ilości 2 tys. t wraz z urządzeniami załadunkowymi, rurociągami sprężonego powietrza, a także wszelkimi instalacjami pomocniczymi niezbędnymi do magazynowania i załadunku odpadów.

¹⁸³ Waloryzowanym corocznie na podstawie średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem za rok poprzedni, ogłaszanego w komunikacie Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

¹⁸⁴ Były to kolejne umowy z tym podmiotem. Wcześniej obowiązywała umowa z 16 maja 2007 r.

¹⁸⁵ Cena w umowie z 14 czerwca 2011 r. (po zmianie aneksem z 7 października 2013 r.) wynosiła 3,50 zł/t bez podatku VAT, przy czym podlegała indeksacji o wskaźnik wzrostu cen towarów i usług za rok poprzedni, publikowany przez Główny Urząd Statystyczny.

W latach 2017–2018 EEO zużyła odpowiednio 1.125,6 tys. t i 1.125,5 tys. t. węgla¹⁸⁶, w rezultacie czego w 2017 roku wytworzyła: 191,9 tys. t. popiołów lotnych z węgla, 75,9 tys. t. mieszaniny popiołowo-żużlowej z mokrego odprowadzania odpadów paleniskowych, 1,3 tys. t. osadów z odsiarczania i 39 tys. t. gipsu, których odebrane – przez wymienionych kontrahentów – ilości wyniosły odpowiednio: 191,9 tys. t (100%), 93,8 tys. t (124%), 0 tys. t i 39 tys. t (100%). Koszty poniesione w związku z zagospodarowaniem tych odpadów wyniosły 1.107,8 tys. zł (w tym 1.081,7 tys. zł za odbiór popiołów i mieszaniny popiołowo-żużlowej, 26,1 tys. zł za składowanie odpadów z odsiarczania), a uzyskane przychody 1.296 tys. zł (w tym 1.119,7 tys. zł za załadunek popiołów i mieszaniny popiołowo-żużlowej oraz 176,3 tys. zł ze sprzedaży gipsu).

Z kolei w 2018 roku Spółka wytworzyła: 201,9 tys. t. popiołów lotnych z węgla, 72,6 tys. t. mieszaniny popiołowo-żużlowej z mokrego odprowadzania odpadów paleniskowych, 1,5 tys. t. osadów z odsiarczania i 37,6 tys. t. gipsu, których odebrane – przez wymienionych kontrahentów – ilości wyniosły odpowiednio: 201,9 tys. t. (100%), 89,2 tys. t. (123%), 0 tys. t i 37,6 tys. t. (100%). Koszty poniesione w związku z zagospodarowaniem tych odpadów wyniosły 1.112,7 tys. zł (w tym 1.083,7 tys. zł za odbiór popiołów i mieszaniny popiołowo-żużlowej, 29 tys. zł za składowanie odpadów z odsiarczania), a uzyskane przychody 1.382,4 tys. zł (w tym 1.175,5 tys. zł za załadunek popiołów i mieszaniny popiołowo-żużlowej oraz 206,9 tys. zł ze sprzedaży gipsu). (akta kontroli str. 1176-1801)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania EEO w zakresie zagospodarowania odpadów powstałych w wyniku spalania węgla kamiennego. Spółka w latach 2017–2018 zapewniła zagospodarowanie tych odpadów, a zawarte umowy zagwarantowały odbiór całości odpadów poprodukcyjnych i osiągnięcie przychodów z tego tytułu.

OBSZAR

6. Wpływ prowadzonej polityki zaopatrzenia w węgiel kamienny na wysokość odprowadzanych podatków oraz na wysokość taryf za energię elektryczną przekazywanych Prezesowi URE do zatwierdzenia

Opis stanu
faktycznego

6.1. Spółka w okresie objętym kontrolą nie sporządzała wniosków o ustalenia taryf na energię elektryczną. W 2017 roku nie sprzedawała energii elektrycznej do ENERGA Obrót S.A., a w 2018 roku sprzedane zostały nieznaczne jej ilości (zaledwie 0,48% całej sprzedanej energii). Podstawą transakcji sprzedaży była umowa ramowa z operatorem sieci energetycznych, a do rozliczeń stosowano ceny rynkowe, tj. wg notowań na Giełdzie Energii. Samodzielnie – w okresie objętym kontrolą EEO – opracowywała taryfę na ciepło. Wnioski taryfowe z lat 2017 i 2018 sporządzono na podstawie § 13 rozporządzenia Ministra Energii z dnia 22 września 2017 r. w sprawie szczegółowych zasad kształtowania i kalkulacji taryf oraz rozliczeń z tytułu zaopatrzenia w ciepło¹⁸⁷, stosując uproszczony sposób kalkulacji cen i stawek opłat w taryfie dla ciepła ze źródeł, w których ciepło wytwarzane jest w jednostkach kogeneracji w oparciu o uzasadnione planowane przychody ze sprzedaży ciepła. (akta kontroli str. 794-796, 2068-2140)

6.2. W latach 2017–2018 EEO na koniec każdego roku dokonywała przeksięgowania przychodów z tytułu nierozliczonych dostaw niezafakturowanych nadwyżek węgla, tj. przychodów z tytułu dostaw węgla o wadze przekraczającej wagę deklarowaną przez dostawcę o 1,5%. Z tego tytułu Spółka w 2017 roku wykazała pozostałe przychody operacyjne w wysokości [...] ¹⁸⁸, a w 2018 roku – [...] ¹⁸⁹. Z analizy dostaw węgla omówionych w punkcie 4.2.3 wystąpienia pokontrolnego wynika, że wszystkie nadwyżki dostaw węgla powyżej 1,5% ujęto w zestawieniu nadwyżek i na koniec roku ich wartość

¹⁸⁶ Średnia ważona parametru zawartości popiołu w węglu (wyliczona ze średnich arytmetycznych wyników badań dostawcy i odbiorcy) w zbadanych 266 dostawach węgla, z sześciu miesięcy okresu objętego kontrolą, wyniosła 23,15%.

¹⁸⁷ Dz.U. z 2017 r. poz. 1988, ze zm.

¹⁸⁸ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

¹⁸⁹ Tajemnica przedsiębiorstwa jw.

zaksięgowano w pozostałe przychody operacyjne¹⁹⁰.
(akta kontroli str. 2141-2145)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

W latach 2017–2018 EEO uwzględniła w wyniku finansowym przychody z tytułu nierozliczonych dostaw niezafakturowanych nadwyżek węgla. W okresie tym nie składano wniosków o ustalenie taryf na energię elektryczną, w związku z czym NIK odstąpiła od oceny tego zagadnienia.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

Wnioski

1. Przeprowadzanie badań ciężaru objętościowego węgla na podstawie liczby próbek wymaganej obowiązującymi w Spółce regulacjami.
2. Wykorzystywanie postanowień umów dotyczących rozliczeń ilościowych dostaw węgla, w przypadku stwierdzenia nadwyżek większych niż 2% ilości zadeklarowanej przez dostawcę.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Białymstoku. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK, należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Białystok, 30 maja 2018 r.

Kontrolerzy:
Stanisław Żukowski
główny specjalista kontroli państwowej

p.o. DYREKTORA DELEGATURY
Najwyższej Izby Kontroli w Białymstoku
z up. p.o. WICEDYREKTORA
Robert Skwarko

.....
podpis

Marcin Bielawski
specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

¹⁹⁰ Nie dotyczy nadwyżek skompensowanych z niedoborami.

podpis